

Kungl. biblioteket / LIBRIS-avdelningen

En nationell LIBRIS-portal vid Kungl. biblioteket. Vad ska det vara bra för?

I det här numret:

En nationell LIBRIS-portal vid Kungl. biblioteket. Vad ska det vara bra för?	1
LIBRIS ledningsgrupp - funktion och arbetssätt	5
Konsten att bygga ett (bra?) system. Eller vem blir älskad av LIBRIS webbsök?	8
LIBRIS ämnestråd - ett nytt och intuitivt sätt att navigera på ämne	12
Nu kan biblioteken registrera bestånd via webben	15
IT-driften på LIBRIS	16
Förbättrad projektinformation	17
Ny i LIBRIS	18
Arkiv Ex - the truth is out there	21
LIBRIS-avdelningen i Köpenhamn	22
Låntagarbeställningar i omvärlden	24
Summary in English	29

LIBRIS – det nationella biblioteksdatasystemet – är ett väl inarbetat begrepp i Sverige. Som student är det omöjligt att undgå att använda LIBRIS webbsök - universitetens och högskolornas gemensamma katalog över sina samlingar. LIBRIS samkatalog har funnits i 30 år – och har haft sina upp- och nedgångar – men hittills bestått. En universitetsbibliotekarie kan säga till en student som söker information ”sök i LIBRIS” och det är aldrig minsta tvekan om vad man menar. LIBRIS är ett starkt varumärke och det är något som vi som är aktiva inom högre utbildning i Sverige ska vara rädda om.

Frågan är bara hur väl en traditionell bibliotekskatalog kan ge vägledning om dagens bibliotekssamlingar. Och samlingar förresten, även begreppet samling i sig börjar bli tveksamt. Snarare bör man prata om de informationsresurser som universitets- och högskolebiblioteken erbjuder eller gör tillgängliga för sina användare - oberoende av var i världen materialet finns uppställt eller lagrat.

År 1996 beslutade Sveriges regering att tilldela Kungl. biblioteket en inte alltför oansenlig summa pengar för att vidareutveckla och modernisera LIBRIS. Redan i mars 1997 kunde LIBRIS samkatalog erbjudas fritt och gratis via Internet. Det var ett demokratiskt, framsynt och strategiskt viktigt beslut av Sveriges regering att redan 1996 ta detta beslut som gjorde det möjligt att öppna de samlade informationsresurserna vid universitet och högskolor för allmänheten. LIBRIS fick då möjlighet att etablera sig på Internet i en tid när konkurrensen om Internet-användarnas uppmärksamhet inte var lika stor som idag. Universitetens och högskolornas egen kataloginformation och de bakomliggande fysiska samlingarna (det var verkligen frågan om fysiska samlingar 1997) blev

en central, självklar och tydlig databas i det nya informations- och kunskapssamhället, vars struktur på Internet då började ta form.

Används bibliotekskatalogerna?

Idag är konkurrensen betydligt skarpare. Den information som är av intresse för högre utbildning och forskning känner inte längre några gränser. Begreppet samling – framförallt fysisk samling – har för länge sedan spelat ut sin roll. Forskningsinformation är sömlöst tillgänglig var som helst i världen direkt via webben, i elektroniska arkiv, men också i kommersiella databaser med restriktioner för användandet. Alla dessa källor finns där någonstans på nätet och strukturen för åtkomst skapas av den enskilde personen vid varje enskilt söktillfälle. Friheten är total och möjligheterna oändliga. Finns det hinder är det i så fall en fråga om pengar. Spetsforskningens resultatredovisning i form av publicerade tidskriftsartiklar, kräver en väl tilltagen plånbok för att låta göra sig tillgänglig.

Behöver vi portaler för att strukturera och hjälpa till? Är inte den tiden förbi när den vetgirige ville låsa in sig i en på förhand stängd och given struktur? Behövs dessa mellanhänder mellan brukarna och producenterna av databaserna? Barnets påstående ”kan själv” borde gälla lika mycket för studenten och forskaren. Är inte en portal bara en komplicerad eller krånglig Google-maskin, som förytligar i stället för att förenkla?

Trots konkurrensen om uppmärksamheten från olika informationstjänster, ökar märkligt nog användningen av LIBRIS webbsök. I LIBRIS databas görs 50 000-60 000 (sökrobotar inräknade i denna summa) sökningar per dygn, en imponerande sökmängd i ett land med ca 9 miljoner invånare. Dessutom innehåller LIBRIS endast bibliografisk

”Är det tydligheten om vad det är frågan om som gör att det blir självklart vad som är källan?”

information med beskrivningar över samlingarna vid Sveriges universitet och högskolor och endast en liten del av dessa beskrivningar har länkar till fulltextmaterial.

Var tydlig!

Eller är det just därför? Att man vet att LIBRIS databas är samlingarna vid Sveriges universitet och högskolor? Är det tydligheten om vad det är frågan om som gör att det blir självklart vad som är källan? Det är tydligt och det är lätt att förstå vad man söker i för material.

Sverige har ytterligare en nationell bibliotekskatalog, även den under LIBRIS vingar. Den heter bibliotek.se och består av informationen från LIBRIS databas, utökad med folkbibliotekens motsvarighet, Bibliotekstjänst databas BURK. Tillsammans bildar dessa baser bibliotek.se. Bibliotek.se är ett samverkansprojekt mellan Kungl. biblioteket och Bibliotekstjänst. Bibliotek.se innehåller mycket mer information än LIBRIS, både ifråga om upplysningar om bibliotek och deras samlingar, men också i fråga om mängden bibliografisk data. Ändå är attraktionskraften betydligt mindre för denna söktjänst än för LIBRIS. Antalet sökningar i bibliotek.se har aldrig överstigit mer än en tiondel av antalet sökningar i LIBRIS, eller 5 000-6 000 per dag.

Förklaringarna kan vara många. En fråga att ställa är dock om bibliotek.se är otydligare än LIBRIS? Känner sig användarna mer säkra på vad en ämnessökning i LIBRIS ger än vad motsvarande sökning kan ge i bibliotek.se, trots att sökmängden där är betydligt större? Är LIBRIS varumärke en garant för kvalitet (universitet och högskolor) och att LIBRIS verkligen innehåller information för högre utbildning och forskning? LIBRIS databas har i själva verket i kraft av sitt förväntade och tydliga innehåll hjälpt den som sökt information med den första bedömningen av sökresultatet.

Kommer portalerna att förvirra istället för att skapa ordning? Med hjälp av en modern portalsökning sammanställs resultat från en rad olika källor och material av helt olika karaktär och struktur. Sådana sökningar kommer att ställa mycket stora krav på den som söker information. Att förstå och begripa en sökmängd med resultat från Google, ett amerikanskt arkiv, 15 biblioteksdata-baser runt om i

världen och en kommersiell källa för e-tidskrifter – blandat fulltext och bibliografisk information och/eller artiklar och böcker – det kommer inte att bli lätt.

Enskilda bibliotekskataloger, nationella bibliotekskataloger eller internationella bibliotekskataloger

Bibliotekskatalog och bibliotekskatalog, hur intressant är egentligen det enskilda bibliotekets katalog när det gäller information om ett ämne? Särskilt i förhållande till de resurser som är fritt tillgängliga på Internet. Den enskilda bibliotekskatalogens styrka är självklart att den kan upplysa om just mitt bibliotek har en viss bok eller inte.

Det är förstas praktiskt att kunna förevisa det egna bibliotekets samlingar före andra informationsresurser därför att biblioteksanvändaren i första hand ska använda det som finns hemmavid. Metoden att göra det är dock ålderdomlig och primitiv och kostnaden gigantisk. Istället för en lokal katalog kan en nationell samkatalog avgränsas med sökfilter och annat och även användas som lokal OPAC.

Så fort någon vill genomföra en ämnessökning är t.o.m. de största universitetens allmänna kataloger för små. En samkatalog kan däremot erbjuda ett betydligt bredare resursurval. I samkatalogen ser också metadatat ut på samma sätt, det är enhetligt indexerat, sökes med samma gränssnitt och är därmed tillgängligt på ett logiskt sammanhållet sätt. Våra lokala kataloger erbjuder motsatsen och förvirrar användarna och oss själva. Samma sökning ger helt olika resultat i olika kataloger. Är inte detta också vad en portalsökning åstadkommer? Blandar och förvirrar istället för klargör.

Det finns många intressanta specialkataloger vid alla våra universitet och högskolor, i många fall ännu inte datoriserade, utan bara tillgängliga direkt vid campus via biblioteket. Brist på ekonomiska resurser och lämplig teknik har hållit tillbaka en djupare redovisning av universitetens och högskolornas samlingar.

I dag sker en hastig utveckling inom det område som syftar till att fördjupa och bredda beskrivningen av våra samlingar. Här spelar digitalisering av bild och text en stor roll, liksom inscanning och datorkonvertering av gamla kortkataloger över olika specialsamlingar. Material som redan från början produ-

”Kommer portalerna att förvirra istället för att skapa ordning?”

ceras digitalt – såsom examensarbeten och forskningsrapporter – görs tillgängligt via databaser direkt vid universiteten och högskolorna.

Det finns idag många sätt att göra ett lands samlade informationsresurser tillgängliga för den akademiska världen. Det genomförs också nationella program och insatser för att hålla ihop den tekniska utvecklingen. Metadata, elektronisk lagring och sökning ska vara likartad för att underlätta för den enskilda brukaren. Här behöver vi ett portalverktyg, eller... Inte nödvändigtvis. I Sverige förändrar vi LIBRIS struktur och istället för att bara ha en enda databas kommer vi att kunna erbjuda användarna flera logiska databaser med olika innehåll, men likartat strukturerade. Sökningarna kommer att bli mer avancerade och mer träffsäkra än med hjälp av en portal.

Metadatarevolutionen

Aldrig har behovet av metadata varit så stort som idag. Alla nya samlingar ställer krav på tillgängligt metadata. Metadata är än viktigare nu i en tid då begreppet fysisk samling inte längre har någon relevans. Tillgången till tillförlitligt metadata blir det sätt vi har att orientera oss i omvärlden och ersätter tidigare besiktningar direkt vid bibliotekshyllan. Vad detta betyder för struktureringen av den framtida bibliotekskatalogen ska jag inte kommentera här, men katalog- och formatexperter har tillsammans med dataloger inlett verkligt intressanta försök.

Ännu större är behovet av samverkan på ett internationellt plan, och här händer mycket. Internationell samverkan är nödvändigt om biblioteken ska kunna hänga med också i framtiden. Våra formatregler strömlinjeformas – MARC21 och Unimarc – och innehållet förfinas för att ge större utbyte än tidigare. Det biblioteksvärlden ska bidra med för att göra Internet mer intelligent än tidigare är internationellt strukturerad metadata och skapandet av auktoritetsinformation. Det är bibliotekens stora bidrag till framtidens samhälle. Varje land tar ansvar för sina nationalbibliografiska poster och sina auktoritetsposter och låter dessa bli en fri nytthet för världssamfundet.

ONE och ONESAC

ONE Association (Open Network in Europe) är en europeisk sammanslutning som bildades

år 2002. Syftet med sammanslutningen är att medlemmarna ska samarbeta kring det bibliografiska datat och att varje medlemsland ska göra sina nationella bibliografiska katalogposter fritt tillgängliga för andra medlemmar. Dagens medlemmar – Finland, Sverige, Norge, Danmark, Storbritannien (British Library), Italien (ICCU) och Ungern – bygger för närvarande upp en gemensam så kallad servicedatabas som innehåller respektive lands nationalbibliografier och annan data av gemensamt intresse. För närvarande är Library of Congress bibliografiska poster och den brittiska nationalbibliografien tillgängliga. Även annan data som medlemmarna tycker är av intresse kan samlas på den gemensamma servern. Tanken är att åstadkomma något av en "one stop shop" för bibliografisk data. Datat är fritt tillgängligt för medlemmarna och kan hämtas hem till de nationella eller lokala katalogerna. Man kan tänka sig att ONE också hjälper sina medlemmar att få direkt tillgång till olika förlagsdatabaser för e-tidskrifter, e-böcker och annat material. Även databasvärdar skulle kunna kontaktas direkt istället för att man utnyttjar onödiga mellanhänder.

ONE-katalogen ska aldrig ersätta de nationella katalogerna utan vara en resurs för dessa. ONE-databasen är inte tänkt att användas av s.k. slutanvändare. Den nationella nivån är begriplig, medan idén om en europeisk allmän databas eller söktjänst är otydlig.

Inom ONE finns ytterligare ett projekt som bygger på samma idé om samarbete och att dela resurser. Projektet heter ONESAC och syftar till att bygga upp en gemensam europeisk auktoritetsdatabas, *ONE Shared Authority Control*. Inte heller denna databas ska vara fritt tillgänglig för slutanvändaren, utan ses som en resurs för de nationella katalogerna. Skapandet av auktoritetsposter utgör en stor del av katalogiseringsarbetet och mycket tid skulle sparas om man på ett effektivt sätt kunde dela på det arbetet. En prototyp finns idag tillgänglig med auktoritetsposter från Kungl. biblioteket i Sverige och British Library. Även Bibsys i Norge har lovat att bidra med auktoritetsposter, liksom ICCU i Italien, Helsingfors universitetsbibliotek i Finland och FN-organet FAO (Food and Agriculture Organization). Basen beräknas vara i produktion och tillgänglig för ONE:s medlemmar under 2004.

"...en "one stop shop" för bibliografisk data."

"Det biblioteksvärlden ska bidra med för att göra Internet mer intelligent än tidigare är internationellt strukturerad metadata och skapandet av auktoritetsinformation."

”Portalen ska dock ses som en pusselbit i en större struktur – ett större bygge – för att effektivt tillgängliggöra information.”

”...ska uppbyggnaden av denna följa samma tradition som alltid funnits i LIBRIS-samarbetet...”

ONE:s huvudsyfte är alltså att effektivisera arbetet med våra bibliotekskataloger och göra dem ännu mer attraktiva än tidigare. ONE ska bidra till att biblioteken och biblioteksresurserna även i framtiden kan spela en roll vid sidan av alla de nya tjänster och samlingar som uppstår.

Naturligt är också att i en framtid utnyttja ONE-databasen för fjärrlån. Genom att knyta beståndsposter till de bibliografiska posterna kan man också börja låna böcker och annat material mellan biblioteken. Särskilt intressant i detta sammanhang är naturligtvis ONE-medlemmen British Library och deras Supply Center.

Visst ska vi ha en nationell portal!

Visst ska vi i Sverige ha en nationell biblioteksportal även om vi fortfarande inte känner produkten ordentligt, framförallt hur den kommer att användas och av vilka. Portalen ska dock ses som en pusselbit i en större struktur – ett större bygge – för att effektivt tillgängliggöra information. Det är fråga om standardisering av data och om standardisering av teknik och tekniska lösningar.

Att bygga tekniska lösningar för informationsspridning idag är som att bygga bilar. Bottenplattan ska göras i enorma serier, medan det är detaljer som skiljer de olika baserna eller tjänsterna. Likartat strukturerad data och strömlinjeformade tekniska lösningar ger slutanvändaren möjlighet att göra avancerade och intelligenta sökningar oavsett sökverktyg.

Med en nationell LIBRIS-portal vill vi i Sverige inte göra om samma misstag som när vi införskaffade våra bibliotekssystem. Efter mycket utredande om LIBRIS som centralt bibliotekssystem bestämde vi oss till sist för en gemensam samkatalog, men även för kompletta lokala bibliotekssystem. I och för sig blev lösningen ungefär likadan som i resten av världen – åtminstone vad de lokala bibliotekssystemen anbelangar - med Norge som ett lysande undantag. Idag har vi bättre teknik och kraftfulla datanätverk, vilket talar för centraliserade lösningar. Vi får bara hoppas att vi kan få leverantörerna av portal-system att dela detta synsätt. Vi räknar ju med att nationellt kunna spara stora pengar på att slippa ha en mängd lokala biblioteksportaler igång.

Samtidigt som vi ska ha en central portalprogramvara ska uppbyggnaden av denna följa samma tradition som alltid funnits i LIBRIS-samarbetet, nämligen samverkan mellan de deltagande biblioteken. Ska tjänsten bli accepterad måste LIBRIS-biblioteken få ett verkligt inflytande över utformningen av LIBRIS-portalerna. Studenter och forskare ska kunna känna igen tjänsten och de måste uppleva den som tydlig, förstå vem den vänder sig till. Detta kommer att bli en stor utmaning. I ett sammanhang som t.ex. Sveriges nätbibliotek innebär det att studenter och andra användare inte alltid bara är knutna till ett campus utan att de kan bedriva forskning eller delta i utbildningar, som flera universitet eller högskolor delar på ansvaret för. Här kan den nationella LIBRIS-portalerna bli det verktyg som används. Lokala anpassningar i form av lärosätets logotyp och urval av informationsresurser kan då skilja sig åt beroende på målgrupp, geografiskt läge och annat.

Den nationella LIBRIS-portalerna med lokala anpassningar av framförallt gränssnitt ska fungera i en värld full av andra portaler. Redan idag startas och byggs flera portaler vid universitet och högskolor - studentportaler, portaler från administrativa avdelningar eller personalavdelningar m.m. – alla med olika inriktning och syfte. Ett bekymmer i detta sammanhang är autentifieringen. Användarna måste kunna identifieras för att bli varse sina rättigheter och det i alla olika system. Detta måste naturligtvis samordnas och det är ett arbete som redan börjat. Utgångspunkten blir den enskilde användaren som ska ha sina rättigheter i en rad olika funktioner och system. Systemutvecklingen ska harmoniseras och Kungl. biblioteket har tagit kontakter för att bli en del av detta projekt vid landets universitet och högskolor.

Men till att börja med ska vi satsa på att få in informationsresurser i en nationell portal, lära oss hur vi ska samarbeta inom högre utbildning och se hur portalerna kan göras tydliga både ifråga om innehåll och hemmahörighet.

Det var tydlighet det gällde.

Mats Herder, avdelningschef

LIBRIS ledningsgrupp - funktion och arbetssätt

Den 13 maj träffar jag Lars-Åke Idahl, ordförande i LIBRIS ledningsgrupp sedan 2003, och ställer några frågor om ledningsgruppens funktion och arbetssätt.

Vilka frågor togs upp på ledningsgruppens senaste möte?

Lars-Åke kommer direkt från ett ledningsgruppsmöte och jag frågar vilka ärenden som togs upp.

Under dagens möte gavs en lägesrapport om upphandlingen av nationell LIBRIS-portal. Andra punkter var projektinformation och diskussion kring prioritering av framtida utvecklingsområden.

Något som orsakade en livlig debatt med många frågor var Projekt Låntagarbeställningar som presenterades av Britt Sagnert från LIBRIS-avdelningen. Britt redogjorde också för situationen beträffande låntagarbeställningar i omvärlden. Situationen i USA, Kanada och Nya Zeeland belystes med exempel från olika pilotprojekt. Fjärrlåneprojektet Bøger til døren och det danska bibliotek.dk presenterades. Se även reserapport från fjärrlånekonferensen i Canberra i oktober 2003 på annan plats i detta nummer av *LIBRIS-meddelanden*.

- Det var en utmärkt presentation av fjärrlånefrågan, med historik, utblick internationellt och presentation av LIBRIS-projektet, som uppskattades mycket av de närvarande.

I projektet är tanken att låntagaren i en första version av tjänsten kommer att sända önskemål om fjärrlån till sitt eget bibliotek. Biblioteket avgör sedan hur beställningen ska hanteras. Systemet kommer inom kort att testas av några bibliotek.

- Jag bedömer det som klokt att man tar det i lagom takt. I stället för att redan nu låta låntagaren sända beställningen direkt till det bibliotek som har den önskade boken går beställningen först till det egna biblioteket (*mediated interlibrary loans*). Fungerar det bra kan systemet utvecklas successivt.

Varför så livlig debatt kring fjärrlån?

- Inom ett så viktigt område är det naturligt att man vill veta vad det nya kommer att innebära. Det är därför angeläget att vi undersöker vilka farhågor som är berättigade.

Lars-Åke konstaterar att lång erfarenhet av hur biblioteksarbete fungerar är positivt i vissa avseenden men att det i andra avseenden kan vara konserverande.

Lars-Åke Idahl

På Umeå universitetsbibliotek har vi höga ambitioner när det gäller fjärrlåneservice berättar Lars-Åke, vi försöker handlägga lånen så snabbt som möjligt. Biblioteken och låntagarna lär sig vilka bibliotek som fungerar bra i detta hänseende. Ett väl fungerande fjärrlån är mycket viktigt för bibliotekets anseende.

Några av farhågorna med *unmediated interlibrary loans*, (låntagarbeställningar direkt till långivande bibliotek), är att användarna gör "onödiga" fjärrlån. Onödiga lån är lån som inte gagnar låntagaren, kanske när den beställda boken låntagaren först efter det att uppsatsen har lämnats in, kanske finns ett specialbibliotek inom rimligt avstånd. Onödiga fjärrlån innebär alltid nackdelar, de tar tid och användaren har inget att vinna på dessa lån som enbart beror på okunskap. Problemet kan motverkas med användarutbildning där man visar på fördelen med lokala lån och informerar om de bibliotek som är viktiga för användaren.

En annan aspekt är att man när fjärrlånebeställningar inkommer kan undersöka om den önskade boken är en bok som borde köpas in. Denna möjlighet försvinner vid direktlån.

Man diskuterade också vad ett fjärrlån egentligen kostar. Enligt de amerikanska undersökningar Britt presenterade skulle kostnaderna för ett fjärrlån inte alls uppgå till de summor man vanligen anger.

”I ledningsgruppen diskuteras övergripande, strategiska frågor angående LIBRIS verksamhet. För speciella frågor finns referensgrupper (fjärrlån, katalogisering och webbsök).”

Hur kan en slutanvändare påverka LIBRIS webbsök?

En av de frågor jag ställde till Lars-Åke Idahl var hur han ser på de möjligheter en slutanvändare (dvs. forskare, studenter och allmänhet) har att påverka LIBRIS webbsök. Den frågan diskuteras i en annan artikel i detta nummer av *LIBRIS-meddelanden*. *Konsten att bygga ett (bra) system?* Frågan hade kommit upp på mötet där man i samband med information kring den nya version av LIBRIS webbsök som kommer till sommaren hade diskuterat de målgrupper som webbsök vänder sig till och man diskuterade en användarundersökning av webbsöks slutanvändare.

Det är viktigt att komma ihåg att LIBRIS från början enbart var ett samarbetsprojekt mellan bibliotek, LIBRIS var tidigare enbart en samkatalog för biblioteken och slutanvändarna hade inte alls den roll de har i dag.

Ledningsgruppens roll. Hur fattas beslut?

Beslut om LIBRIS verksamhet fattas formellt av riksbibliotekarien som till sin hjälp har ledamöterna i LIBRIS ledningsgrupp. Ledningsgruppen har en rådgivande roll. I ledningsgruppen ska chefer för de större LIBRIS-biblioteken ingå – inte funktionsexperter. I ledningsgruppen diskuteras övergripande, strategiska frågor angående LIBRIS verksamhet. För speciella frågor finns referensgrupper (fjärrlån, katalogisering och webbsök).

Hur ofta träffas ledningsgruppen?

Man kommer att ha fyra möten per år, varav två längre. När man diskuterar frågor av stor vikt, vid attitydpåverkande diskussioner, som t.ex. LIBRIS måldokument, där ett gemensamt beslut krävs, är det nödvändigt med längre tid. Det blir annars lätt så att man får börja om från början vid varje möte.

Vad kan Lars-Åke själv påverka?

Som mötesledare är Lars-Åke neutral men påverkar naturligtvis mer eller mindre medvetet gruppen. En av hans uppgifter är att se vilka frågor som ska beredas av ledningsgruppen och vilka som bör diskuteras i andra sammanhang. Han tror att det är lättare för en extern ordförande att hantera de frågor som uppkommer och nämner att BIBSAM-rådet nu i likhet med LIBRIS ledningsgrupp har en extern ordförande.

Om Lars-Åke Idahl

Efter att ha läst medicin, ägnade sig Lars-Åke åt forskning och undervisning på dåvarande institutionen för histologi i Umeå. Lars-Åke kom 1965 till institutionen och han disputerade 1973 med en avhandling om experimentell diabetesforskning.

Under åren kom Lars-Åke att ingå i linjenämnd, fakultetsnämnd och biblioteksnämnd. Han har sedan 70-talet intresserat sig för biblioteksfunktionen och har naturligtvis som forskare tillbringat mycket tid på bibliotek. Lars-Åke ger ett exempel:

- Varje vecka var jag tvungen att besöka tre olika bibliotek för att läsa de tidskrifter jag behövde. Detta fick mig att fundera över hur ett bibliotek borde vara organiserat för att fungera optimalt.

Överbibliotekarie vid Umeå universitetsbibliotek

Lars-Åke tillträdde som överbibliotekarie vid Umeå universitetsbibliotek 1997 och kom ungefär samtidigt med i LIBRIS ledningsgrupp.

- Det var en lång process innan jag bestämde mig för att söka, tjänsten var nog utannonserad under ett år. Första gången jag tillfrågades var det en för mig helt främmande tanke, jag hade den föreställningen att denna tjänst måste tillsättas med en duktig yrkeskvinna/man.

Bland det Lars-Åke kan tillföra biblioteket är det kontaktnät han har inom universitetsvärlden. Han arbetar för att integrera biblioteket mer i universitetets kärnverksamhet, i första hand grundutbildning och forskarutbildning.

Viktiga frågor

Bland de viktiga frågor som tagits upp under den relativt korta tid som Lars-Åke varit ordförande (sedan 2003) är det måldokument för LIBRIS-avdelningen som ledningsgruppen varit med och utformat.

Ett bra beslut som tagits är beslutet om nuvarande katalogiseringsklient som har underlättat mycket för biblioteken vid katalogiseringsarbetet.

Ledningsgruppen vill se och diskutera prioriteringsordning bland de projekt avdelningen arbetar med. Detta gäller de projekt som på-

verkar bibliotekens användare, andra projekt kan vara angelägna men behöver inte diskuteras av ledningsgruppen.

Samarbetsprojekt

Det kan i vissa frågor vara stora skillnader mellan hur biblioteken är organiserade, något som kan göra det svårt att fatta beslut som är

bra för alla, där måste man jämkna. Här återkommer Lars-Åke till grundtanken om LIBRIS som ett samarbetsprojekt mellan biblioteken.

Text och bild:
Helena Forssblad

Presentera ert bibliotek i LIBRIS-meddelanden

Vill ni presentera ert bibliotek? Vi har i de senaste numren av LIBRIS-meddelanden presenterat ”nya” LIBRIS-an slutna bibliotek men vi välkomnar presentationer av alla LIBRIS-bibliotek.

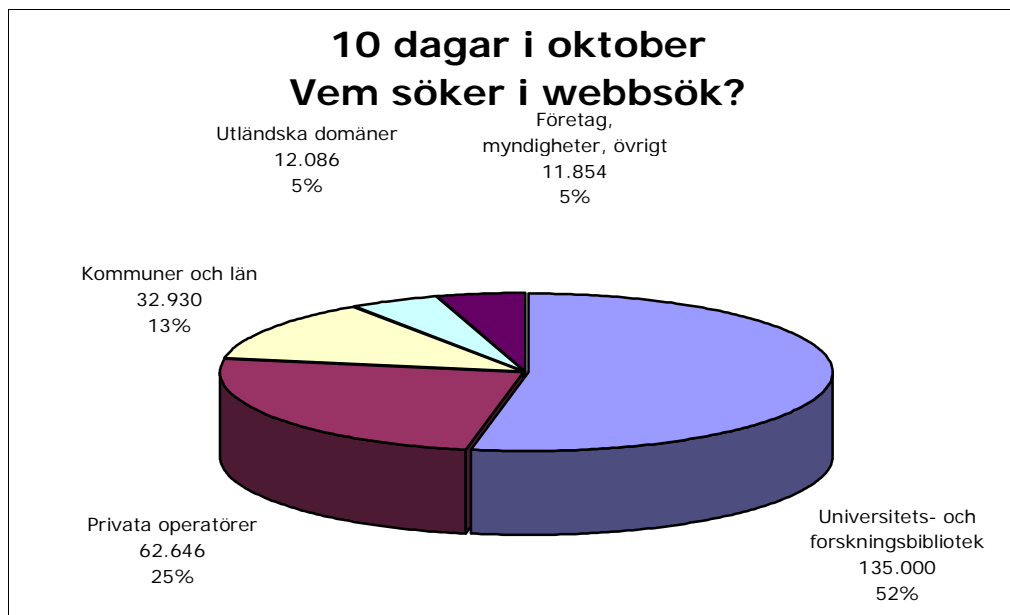
Kontakta Helena Forssblad, e-post: helena.forssblad@libris.kb.se
eller LIBRIS Kundservice, e-post: driften@libris.kb.se

Konsten att bygga ett (bra?) system. Eller vem blir älskad av LIBRIS webbsök?

Höst igen. Eller vår. Det är återigen dags att ge sig i kast med en ny version av LIBRIS webbsök. Nu har turen kommit till version 1.2. Och den här gången vill vi hinna allt!

Är det då dessa kategorier som faktiskt använder webbsök? Vi gjorde en undersökning under 10 dagar i oktober 2003. Vi undersökte de IP-adresser som anropade webbsök (se bild).

”För att göra en tjänst användarvänlig måste man veta vem användaren är.”

Idéerna haglar: bilder med bokomslag! Hjälpfunktioner när och där användarna behöver det! Arbeta med layouten! Intervallsökning på årtal! Vidarelänkning till internetboklådor/bokköp! Fält 773 \$k måste bli sökbar! Hur ska användarna förstå ämnessökning? Index? Två olika format för presentation av en bibliografisk post?

En sak var vi dock överens om, att vad vi än gör i arbetet med den nya versionen ska vi hela tiden arbeta med ett användarperspektiv i bakhuvudet. Hur skapar man en tjänst som är tydlig och förståelig för användaren?

Vem söker i webbsök?

För att göra en tjänst användarvänlig måste man veta vem användaren är. Vilka är webbsöks målgrupper som vi som utvecklar systemet inriktar oss mot? Och vilka är det som de facto utnyttjar systemet?

Grovt indelat ser vi följande kategorier som webbsöks målgrupper: bibliotekarier, forskare, studenter och allmänheten. Vi ser en glidning från användare på våra traditionella lärosäten till nya kategorier av studenter och intresserad allmänhet.

Naturligtvis ska dessa siffror tolkas med försiktighet; vi kan ju inte veta exakt vilka användare som döljer sig bakom tårbitsgrupperingarna, men siffrorna kan ge oss en fingervisning.

Den traditionella universitets-, högskole- och forskningsvärlden utgör fortfarande den största användargruppen. Om vi antar att de domäner som kommer från kommuner och län till stor del består av folk- och länsbibliotek utgör de en växande skara. Men framför allt växer andelen privata operatörer där man kan ana att grupperna ”intresserad allmänhet” och ”studenter” döljer sig.

Sammanfattningsvis kan man säga att LIBRIS utsedda målgrupper stämmer rätt bra med vilka vi kan konstatera använder webbsök. Dock är indelningen av målgrupperna så grov att varje grupp innehåller hela spektrat från professionella informationssökare till rätt så ovana datoranvändare. Kort sagt: LIBRIS webbsök ska fungera för såväl expertanvändare som för ovana användare och hela skalan däremellan. Går det att göra en tjänst som både är användbar och användarvänlig för så heterogena målgrupper? Svaret är – vi måste

försöka! Den fullödiga post som är användbar och en skatt för forskaren inriktad på tidsskriftsvärlden under 1920-talet blir helt obegriplig och en belastning för en användare som inte ens är bekant med begreppet bibliografisk databas. Olika gruppers behov står i uppenbar konflikt med varandra. Kan man hantera detta?

Crawfords idealpar

Hur ska man då tänka när man designar ett system för att det så långt som möjligt ska vara både användbart och användarvänligt. Walt Crawford har skrivit mycket om design av bibliotekssystem och även om han lanserat sin teori om idealpar i slutet på 1980-talet är det slående hur aktuell den fortfarande är. Han menar att man hela tiden brottas med ideal som inte låter sig kombineras, att designteorin är full av motpoler man måste förhålla sig till. Ett par exempel.

- Kraftfullhet kontra enkelhet (vad det gäller sökning)
- Pluralism kontra enhetlighet (vad det gäller söksätt)
- Fullständighet kontra renhet (vad det gäller gränssnittet)

Till dessa kan vi lägga till ett par egna motsatspar som vi brottats med under utvecklingsperioden.

- Flexibilitet kontra konsekvens (gränssnittet)
- Precis fackvokabulär kontra allmän beskrivande text (terminologi)

Begreppen till vänster står för extrem användbarhet och begreppen till höger för lika renodlad användarvänlighet (när man definierar begreppet användbarhet till ett kraftfullt system som erbjuder användaren många möjligheter att påverka sina sökfrågor och sitt användande, samt låter användarvänlighet betyda lättförståeligt). Det här är motsatspar som tvingar oss till många svåra val.

Går det att göra ett system som passar alla?

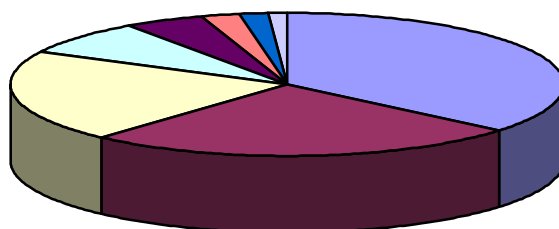
För att undvika för många kompromisser för att anpassa webbsök till en så oenhetlig användarskara försöker vi hitta en lösning genom att skapa en pluralistisk söktjänst. Det ska finnas flera olika sätt att göra en sökning, visa en post, hitta ett ämne, olika vägar att gå för olika grupper av användare. Experten kan använda sig av booleska sökningar, förstagånganvändaren ska kunna använda sig av ett enkelt sökformulär och där intuitivt förstå vad man ska göra.

Ett annat sätt att anpassa webbsök till så olika användarkategorier är att fortsätta arbeta med möjligheter till olika personliga val och inställningar, att kunna välja olika format på träfflistor eller en kort kontra en utförlig presentation av en post efter personliga önskemål och förutsättningar.

Ett av de mest prioriterade framtida insatserna är ett användarundersökningsprojekt. Vi kan ju rent mekaniskt få fram siffror på hur användaren söker men inte *varför* hon söker som hon gör. Det är ju förståelsen av tjänsten vi vill veta mer om.

*”Kort sagt:
LIBRIS webbsök
ska fungera för
såväl expert-
användare som
för ovana
användare och
hela skalan
däremellan.”*

Antal sökningar fördelade på olika sökingångar
mars 2004

titel (41.76%)	författare (29.36%)	valfria sökord (24.04%)
ISBN/ISSN m.m (9.15%)	utgivningsår (5.25%)	publikationstyp (2.79%)
ämnesord (1.72%)	språk (1.40%)	

Vem bestämmer vad som ska göras?

Hur går då utvecklingsarbetet till? Vad händer efter den där dagen vid projektstart då allt är möjligt och alla sprudlar av entusiasm?

Vem och vad är det som bestämmer vilka förändringar som kommer med i den här versionen? Vi kan beskriva processen i olika faser.

Fas 1. Insamlingsfasen.

Vi samlar ihop alla de åtgärdsförslag vi fått in.

- Våra egna idéer
- Synpunkter och förslag från omvärlden via e-post och kontakter
- Synpunkter och förslag som kommit fram i Forum webbsök (forum.libris.kb.se), ett forum för webbsökdiskussioner
- Idéer från webbsöks referensgrupp

Det brukar bli en diger önskelista. Stort som smått. Enkla åtgärder och komplicerade insatser. Det är rätt slående hur våra nya användare i form av allmänhet och studenter önskar sig funktioner som bilder, fulltexter, köp av böcker, direktbeställning från webben. Våra

trogna bibliotekskontakter uttrycker däremot önskemål som intervallsökning eller påpekar att fält 562 inte redigeras ut.

Referensgruppen fick till uppgift att ange sina mest prioriterade önskemål. Deras fem-i-topplista såg i höstas ut så här:

1. Förbättra terminologin (t.ex. ord som "värdobjekt", "hämta språkkod")
2. Trunkering i alla formulär
3. Förbättra sortering (även omvänd alfabetisk och kronologisk sortering)
4. Sökhistorik
5. Flytta ut webbsök från LIBRIS övriga sidor.

Fas 2. Analys- och prioriteringsfasen.

Vilka förslag är mest prioriterade? Vad hinner vi? Vilka förslag hänger ihop och ger synergieffekt? Vilka förslag kräver utredning eller policyförankring som först måste göras? Analysen utmynnar i en åtgärdslista.

Fas 3. Förslags- och utförandefasen.

Vi skissar på förslag. Ska den nya träfflistan vara tvåradig? Ska länkarna vara understruken? Var lägger vi årtalet för tydlig kronologisk sortering? Nytt förslag: vi gör två olika

Din sökning gav 12 träffar

[sökformulär](#) > **träfflista** | [föregående sida](#) | [nästa sida](#)

träffar per sida: , sortering:

1.	författare Lindgren, Astrid 1907-2002 titel Bullerbyboken uppl./år 2004 omfång 4 CD (5 tim)	2004
	LJUD	finns vid 4 bibliotek
2.	författare Lindgren, Astrid, 1907-2002 uniform titel Kalle Blomkvist och Rasmus. Norska titel Mesterdetektiven Blomkvist og lille Rasmus uppl./år 5. utg. - 2004 omfång 173 s	2004
	BOK	finns vid 1 bibliotek
3.	författare Lindgren, Astrid, 1907-2002 uniform titel Karlsson på taket går på födelsedagskalas. Norska titel Karlsson på taket i födelsedagskalas uppl./år 1. oppl. - 2004 omfång 35 s. : färgill.	2004
	BOK	finns vid 1 bibliotek
4.	författare Lindgren, Astrid, 1907-2002 titel Karlsson katuselt tuleb sünnipäevale uppl./år 2003 omfång 35 s. : ill	2004
	BOK	finns vid 1 bibliotek
5.	författare Lindgren, Astrid, 1907-2002 uniform titel Mio, min Mio. Danska titel Mio, min Mio uppl./år Bogklubudg. - 2004	2004

träfflisteformat. En enradig träfflista för snabb översikt och en träfflista med utökad information där träffarna nästan kan fungera som miniposter.

Referensgruppen har blivit drabbad av en mängd olika förslag och har varit ett fantasitiskt bollplank. Så många bra synpunkter och kreativa idéer.

Fas 4. Det här kom med på köpet eller blev inte alls gjort-fasen

Oväntade synergieffekter, insatser som inte var med på åtgärdslistan men som halkade med därför att större delen av arbetet ändå redan var gjort. Och tyvärr också....listade åtgärder som stötte på hinder på vägen eller som blev tvungna att strykas på grund av tidsbrist.

Användarperspektivet

Oberoende av vilka funktioner vi har infört har vi försökt tänka på: hur gör vi det här förståeligt för användaren? Åtgärder som kan fungera trots att våra målgrupper inte är en inringad, homogen skara. Vi har tagit avstamp i till exempel följande utgångspunkter i vårt arbete.

Nyheter i LIBRIS webbsök version 1.2

- Ämnestrådet. Ett nytt sätt för användaren att närma sig ämnessökning
- Förtydligad och förbättrad ämnesordssökning
- Trunkering möjlig i enkla och utökade formuläret
- Träfflista i valbart format - enradig eller med utökad information
- Översyn och förbättring av formuläret index a-ö
- Översyn av det booleska formuläret
- Allmänt layoutarbete
- Översyn av utredigering och ledtexter i postpresentationen
- Nya och rättade index ger förbättrad sökfunktionalitet
- Satsning på ny hjälpfunktionalitet och förbättrad terminologi
- Engelsk översättning av alla delar i LIBRIS webbsök (förutom ämnestrådet)
- Personlig inställning av antalet träffar i en träfflista
- Visning av upphovsmännens funktion (kompositör, fotograf m.m.) i träfflista och fullpost
- Redovisning av alla resurstyper i träfflistan (bok, e-tidskrift, artikel, noter m.m.)

Referens:

Crawford, W., The online catalog in the real world : making the necessary compromises. // Clinic on Library Applications of Data Processing (25 : 1988 : Urbana-Champaign), Design and evaluation of computer/human interfaces : issues for librarians and information scientists : papers presented at the 1988 clinic on library applications of data processing, April 17-19, 1988. - Urbana-Champaign, 1991. - S. 119-138.

- Genomskinlighet. Att användaren intuitivt ska förstå vad en funktion gör.
- Arbetat medvetet med terminologin. Försökt hitta synonymer till allför fackmässiga termer. Arbetat fram en ordlista för svårförståeliga uttryck
- Medvetet arbete med layouten så att den ska ge stöd åt förståelsen av funktionaliteten.
- Valbarhet. Katalogisatören och distansstudenten behöver olika stöd, format, formulär, presentationsgränssnitt.
- Hjälp när och där användaren behöver det. Nya former av hjälp som t.ex. mouseover-funktion med korta stödtexter när man för musen över en länk. Tipsrutor som ger handfast hjälp i gränssnittet. Utgå från sökarens behov och inte systemets uppbyggnad när vi ger hjälp.

Det är ett digert arbete och mycket återstår men vi har i alla fall startat processen.

Och det blev...?

Vad blev resultatet? Vilka nyheter finns i version 1.2 och vilka åtgärder har gjorts? Jo – fält 773 \$k blev sökbart.....

”Oberoende av vilka funktioner vi har infört har vi försökt tänka på: hur gör vi det här förståeligt för användaren?”

LIBRIS ämnesträd – ett nytt och intuitivt sätt att navigera på ämne

Måste det vara svårt för en vanlig användare att hitta relevant litteratur om asiatisk matlagning, om de senaste rönen inom kvantfysiken, eller att ta reda på vilka tyska skönlitterära böcker som översatts till svenska? Måste man vara informationsexpert för att göra en heltäckande ämnessökning i LIBRIS? Vi tror inte det. Vår målsättning är att bygga ett användbart och användarvänligt system, som kan tillgodose både expertens och novisens behov. LIBRIS webbsök skall med Walt Crawfords terminologi vara en pluralistisk tjänst – processen med att vidareutveckla LIBRIS webbsök har beskrivits av Kristin Olofsson på annan plats i detta nummer av *LIBRIS-meddelanden*.

”Ämnesträdet är uppbyggt enligt samma principer som flera av de populära länktjänster man idag kan hitta på webben, exempelvis Yahoo och Mölndals stadsbibliotek.”

LIBRIS webbsök erbjuder i sin nya dräkt (version 1.2) alternativa sätt att hitta material inom ett givet ämnesområde. I många fall går det naturligtvis utmärkt att skriva in en lämplig term, antingen i *valfria sökord*, eller i det utökade formulärets sökingång för *ämnesord*. Den som är bevandrad i klassifikationssystemens mysterier kan också söka direkt på en kod i något av de klassifikationssystem som används i LIBRIS. Det utökade formuläret har byggts ut med stödfunktioner och möjligheter att avgränsa en sökning till ett särskilt ämnesords- eller klassifikationssystem (såsom Svenska ämnesord eller SAB-klassifikation). Indexformulären (*Index a-ö*) har lyfts fram och förbättrats.

Navigera enkelt med LIBRIS ämnesträd

Därutöver lanseras en helt ny funktion eller tjänst, *LIBRIS ämnesträd*, där användaren själv – och på ett förhoppningsvis intuitivt sätt – kan navigera sig fram i en hierarkisk ämnesstruktur. Arbetet med ämnesträdet har bedrivits som ett gemensamt projekt mellan LIBRIS-avdelningen och BUS (KB:s Enhet för bibliografisk utveckling och samordning). Denna nya tjänst är främst avsedd för slutanvändare med begränsade informationsteoretiska kunskaper, men vi hoppas att den också kan bli ett utmärkt redskap vid till exempel bibliotekens informationsdiskar.

Ämnesträdet är uppbyggt enligt samma principer som flera av de populära länktjänster man idag kan hitta på webben, exempelvis Yahoo och Mölndals stadsbibliotek. Den egentliga skillnaden består i att man via LIBRIS ämnesträd navigerar bland litteraturreferenserna i webbsök

Ämnesträdet bygger på SAB

Ämnesindelningen baseras i denna sin första tappning på SAB:s klassifikationssystem, men användaren behöver inte bekymra sig om de ibland något kryptiska bakomliggande koderna. Man navigerar sig fram i de olika nivåerna via klartextrubriker – även klassifikationskoderna har dock tagits med bland annat för att göra sorteringsordningen begriplig. Någon kan säkerligen fråga sig varför vi valt

The screenshot shows the LIBRIS website interface. At the top, there is a search bar and navigation links. The main content area is titled "LIBRIS ämnesträd" and features a navigation menu with buttons for "enkel", "utökad", "boolesk", "index a-ö", "ämnesträd", and "specialdatabaser". Below the menu, there are two columns of subject categories, each with a lettered header and a list of related terms:

- A Bok- och biblioteksväsen**: arkiv, bokhandel, skrift, bokförteckningar ...
- B Allmänt och blandat**: uppslagsböcker, tidningsväsen, idéhistoria, kultur ...
- C Religion**: biblar, frikyrkor, islam, judendom, kyrkohistoria ...
- D Filosofi och psykologi**: antikens filosofi, barn- och ungdomspsykologi ...
- E Uppfostran och undervisning**
- M Etnografi, socialantropologi, etnologi**: folketro och högtider, familj och samhälle, samer ...
- N Geografi och lokalhistoria**: Sverige, europakartor, resehandböcker (Italien) ...
- O Samhälls- och rättsvetenskap**: svensk politik, juridik, EU, könsroller, terrorism ...
- P Teknik, industri, kommunikationer**: energi, hobby, datorer och internet, bilar, foto ...
- Q Ekonomi och näringsväsen**

just SAB som grund för detta instrument. SAB är kanske inte det helt igenom perfekta klassifikationssystemet. SAB är också ett utpräglat svenskt system. I en tid när man eftersträvar öppenhet, standardisering och internationell anpassning borde man kanske hellre ha valt att utgå från den internationella klassifikationsgiganten Dewey Decimal Classification?

Tjugofem ämnesingångar

Startsidan består av huvudingångar till tjugofem olika ämnesingångar. Man kan välja att klicka på en huvudrubrik (t.ex. *Historia*), och sedan klicka sig vidare nivå för nivå ända tills man hittar det man söker. Som stöd har varje huvudavdelning också försetts med klickbara genvägar, som leder direkt till en given undernivå. Genvägarna fungerar också – tillsammans med förtydligande

LIBRIS ämnesträd ?

[enkel](#) | [utökad](#) | [boolesk](#) | [index a-ö](#) | [ämnesträd](#) | [specialdatabaser](#)

[start](#) > **Ekonomi och näringsväsen**

Q Ekonomi och näringsväsen (270024)

[visa titlar i ämnet](#) | [begränsa ämnet](#)

bläddra vidare

Qa Nationalekonomi och finansväsen (113 899)	Qf Skogsbruk (7 390)
Qb Företagsekonomi (71 447)	Qg Jakt och fiske (5 853)
Qc Hem och hushåll (23 359)	Qi Handel (12 567)
Qd Lantbruk (30 298)	Qj Post- och televäsen (3 612)
Qe Trädgårdsskötsel (4 409)	Qm Hotell och turistväsen (4 675)
	Qz Särskilda företag (12 234)

”En utmaning för kommande versioner kan vara att undersöka hur ämnesträdet kan vidareutvecklas, så att det täcker in en ännu större andel av katalogposterna i LIBRIS databas.”

60 % av alla titlar i LIBRIS webbsök

Svaret är egentligen lika självklart som enkelt. SAB används av de allra flesta LIBRIS-bibliotek. Inte mindre än 60 % av alla katalogposter i LIBRIS databas är klassade med någon form av SAB-kod. De användare som någon gång har besökt ett svenskt folkbibliotek bör också kunna känna sig som hemma med hur böckerna där är uppställda. Sant är att ämnesträdet i dagsläget ”bara” täcker in en delmängd av hela LIBRIS webbsök (de katalogposter som har försetts med SAB-klassifikation), men den delmängden utgör hela 60 % - en stor del består av material från modern tid, och merparten av all svensk litteratur täcks in. En utmaning för kommande versioner kan vara att undersöka hur ämnesträdet kan vidareutvecklas, så att det täcker in en ännu större andel av katalogposterna i LIBRIS databas.

”mouseover-texter” – som en beskrivning av vad som kan dölja sig under respektive huvudrubrik. En mouseover-text är den kortfattade hjälptext som dyker upp i ett eget litet fönster när man för markören över en rubrik.

Dessutom finns alternativa ingångar, där användaren själv kan skriva in ett ämne (*sök ämne*) eller SAB-kod (*sök SAB-kod*). Via ämnessökning kommer man till en lista över alla ställen i trädet som innehåller rubriker om det önskade ämnet – det går att trunkera om man vill fånga in ordvarianter (t.ex. *ekonomi**). SAB-sökning leder direkt till angiven nivå i trädet.

Ytterligare användarstöd finns på hjälpsidorna. Här kan man bland annat hitta lite mer utförliga beskrivningar av den hierarkiska trädstrukturen och SAB-systemet, men också lättillgängliga steg-för-steg-instruktioner (med belysande exempel) över hur man navigerar i trädet.

”LIBRIS
ämnesträd – det
nya enkla sättet
att navigera på
ämne – är den
kanske enskilt
största nyheten i
LIBRIS
webbsök,
version 1.2.”

Så funkar det...

När man väl kommit in i trädet, så framgår det hur många titlar som finns under varje under-
rubrik. Man har också möjlighet att backa till-
baka till startsidan eller en föregående nivå
genom den klickbara sökväg som redovisas
högst upp på aktuell sida. I varje undernivå
finns tre olika sätt att gå vidare:

- *visa titlar i ämnet*

Man har hittat det ämnesområde som man är
intresserad av, och det verkar finnas ett över-
skådligt antal titlar. Detta val ger en vanlig
träfflista över de titlar som finns i ämnet, och
träfflistan kan precis som vid all annan LIB-
RIS-sökning sorteras alfabetiskt eller kronolo-
giskt.

- *begränsa ämnet*

Man har hittat det ämnesområde som man är
intresserad av, men det finns alldeles för
mycket titlar. Här kommer man till ett be-
gränsningsformulär, som påminner om det
vanliga utökade formuläret.

Är man bara intresserad av material utgivet
från och med år 2000 kan man skriva in 200?
i fältet utgivningsår (frågetecknet är ett så kal-
lat maskeringstecken ("wildcard") som söker
efter alla tänkbara tecken i just denna posi-
tion, i detta fall alltså 2000, 2001, 2002 och så
vidare). Om man befinner sig på rubriken *sär-*

skilda svenska författare, så kan man i stället
skriva in namnet på den författare som söks
i valfria sökord (t.ex. *Strindberg*). Resultatet
blir då en träfflista över allt som skrivits **om**
Strindberg. Verk **av** Strindberg hittar man
under rubriken *svensk skönlitteratur*.

- *bläddra vidare*

Man vill gå djupare ned i ämneshierarkin, och
väljer då att klicka på någon av de underrubri-
ker som radas upp på sidans nedre del. För
varje undernivå redovisas även antalet titlar.

LIBRIS ämnesträd – det nya enkla sättet att
navigera på ämne – är den kanske enskilt
största nyheten i LIBRIS webbsök, version
1.2. Naturligtvis återstår en hel del som kan
behöva förbättras. Det kan till exempel gälla
möjligheterna att få en totalöverblick över
hela den hierarkiska strukturen (och den ter-
minologi som använts i ämnesrubrikerna),
eller att bygga ut ämnesträdet så att det om-
fattar en ännu större del av hela LIBRIS
webbsök. Men vår förhoppning är att denna
tjänst redan i sin första version kan erbjuda ett
intuitivt och användarvänligt redskap som
underlättar även för våra slutanvändare.

Christer Larsson

Nu kan biblioteken registrera bestånd via webben

Via ett enkelt webbformulär kan bibliotek, som registrerar i LIBRIS, sedan april också välja att lägga till uppgifter om bestånd. I tjänsten finns också funktioner för att ta bort och ändra uppgifter.

För vem?

LIBRIS beståndsregistrering ger bibliotek möjlighet att på ett enkelt sätt registrera sitt material i LIBRIS. Tjänsten är i första hand avsedd för mindre bibliotek och bibliotekspersonal som saknar utbildning i LIBRIS windowsbaserade katalogiseringsklient. Man kan också tänka sig att bibliotek som redan idag använder katalogiseringsklienten kan använda Beståndsregistreringen via webben för vissa uppgifter som gallringsprojekt, omflyttningar osv.

Vilka funktioner finns i tjänsten?

Tjänsten kan användas för att registrera innehav (bestånd) av nya titlar och för att ändra och ta bort (gallra) lokala uppgifter om bibliotekets innehav. En förutsättning är att titeln redan finns som bibliografisk post i LIBRIS databas.

Man lägger in uppgifter om vad titeln är uppställd på och begränsningar i utlån (fält 852). Vi har medvetet begränsat antalet 852-delfält för att få tjänsten så enkel och överskådlig som möjligt. I en kommande version kan man överväga vilka fält som behöver kompletteras. Det finns också möjlighet att lägga in uppgifter om bestånd (fält 866) och om titeln finns digitalt lagrad via URL (fält 856). Registreringen skickas omedelbart till LIBRIS katalogiseringsklient men visas i LIBRIS webbsök först nästa dag. Det är också möjligt att ändra och radera sitt bestånd via tjänsten.

Vid ändring av en post behöver man normalt bara skriva in ändringen och slutföra registreringen. Bibliotekets beståndspost kan innehålla information som inte syns i registreringsformuläret, dvs. uppgifter som tidigare

registrerats via katalogiseringsklienten. I så fall får man en varning om detta innan man bekräftar registreringen. Uppgifterna finns kvar vid registreringen, om man inte uttryckligen raderar antingen hela fältet där uppgifterna ingår, eller bibliotekets hela beståndspost.

Det är bara bibliotekskod/sigel som är obligatorisk uppgift, men vi rekommenderar att man så långt möjligt också anger uppgift om uppställningssignum och vilka årgångar man har av en tidskrift osv. Detta gör det lättare för låntagare vid andra bibliotek som vill beställa fjärrlån.

Bibliotek som har behörighet att registrera för flera bibliotekskoder/sigler får först välja detta och sedan gå vidare i tjänsten.

Användningen

Sedan mitten av april, då tjänsten levererades används den av ett tiotal bibliotek. Användningen har under några dagar gått upp emot ett hundratal ändringar och skapande av nya beståndsposter.

Börja använda tjänsten

För att läsa mer om LIBRIS beståndsregistrering, se: <http://www.libris.kb.se/tjanster/katalogisering/bestandsregistrering.jsp>
Kontakta LIBRIS kundservice; driften@libris.kb.se om ditt bibliotek är intresserat av att börja använda tjänsten.

Framtiden

En liknande tjänst för beståndsregistrering fanns i gamla LIBRIS webbsök och är en av de funktioner som inte fanns med vid lanseringen av nya webbsök. Det är en tjänst som är mycket efterfrågad av många bibliotek. Förhoppningen är att vi ska kunna utveckla tjänsten till att innehålla fler funktioner i framtiden.

Lotta Janson, projektledare

*”LIBRIS
bestånds-
registrering ger
bibliotek
möjlighet att på
ett enkelt sätt
registrera sitt
material i
LIBRIS.”*

IT-driften på LIBRIS - intervju med Arvid Oja

Sedan två år är Arvid Oja anställd på LIBRIS-avdelningen som ansvarig för LIBRIS IT-drift.

Bakgrund

Efter att ha tagit en finsk dataingenjörsutbildning arbetade Arvid fem år på Chalmers som PC-ansvarig. Arvid har också varit ansvarig för driften av Aftonbladets webbsajt.

Vad innebär det att vara ansvarig för IT-drift?

Att vara ansvarig för driften innebär att se till att LIBRIS tjänster fungerar berättar Arvid. Våra tjänster är LIBRIS katalogisering, LIBRIS webbsök, LIBRIS fjärlån, biblioteksdatabasen, bibliotek.se och Svesök.

För att tjänsterna ska fungera krävs olika typer av aktiviteter: reaktiva åtgärder och proaktiva åtgärder.

Att arbeta med reaktiva åtgärder betyder att systemen övervakas och när problem uppstår löser man dem. Arvid liknar detta arbets sätt vid utryckningar.

Inom LIBRIS drift är målet att arbeta med proaktiva åtgärder så att de reaktiva åtgärderna inte behövs. Man vill förebygga att problemen alls uppstår.

Vilka problem är bäst?

Halvt skämtsamt säger Arvid att det bästa problemet är att något går riktigt sönder. Om en tjänst helt slutat fungera är alla motiverade och jobbar hårt för att åtgärda felet. Värre är det när ett system upplevs som "segt", ett sådant problem är svårt att mäta.

Vi försöker också bygga system som levererar tjänster så att systemen fungerar även om något går sönder berättar Arvid. Extra kapacitet bör finnas om något slutar fungera. Arvid gör jämförelsen med reservhjul till en bil, ett hjul kan snabbt bytas och bilen fungerar lika bra som innan. Inom datavärlden kan man jämföra detta med att hårddisken är speglad, går en sönder fungerar nästa och användaren märker inget. På IT-språk kallas detta för redundans och målet är att så många komponenter som möjligt är redundanta.

Vad händer idag när någon av LIBRIS tjänster inte fungerar?

Idag är det så att när vi får signal utifrån om att det är problem med någon av våra tjänster

Arvid Oja

har vi oftast redan börjat arbeta med problemet. Vi informerar kunderna via e-postlistor om vi bedömer att problemet kommer att vara mer än 5 minuter.

Vad innebär driftjour?

Driftjour infördes i juli 2003 och innebär att en person ansvarar för LIBRIS tjänster vardagar 8.00-21.00 och lördagar 9.00-18.00. När LIBRIS kundservice inte har telefontid tar driftjouren hand om allvarliga driftproblem. Den jouransvarige tar emot ärendet och slussar det vid behov vidare. Man arbetar sedan tills problemet är löst.

Automatgenererade larm har införts, meddelanden sänds via sms om något problem uppstår.

Ärenden dokumenteras och bildar en värdefull kunskapsbas för gruppen. Här finns information om vilka driftproblem som har uppstått och hur vi löst dessa.

Prestanda

En mycket viktig arbetsuppgift är att se till att vi har tillräcklig kapacitet vad gäller nätverk och maskinpark. Prestandaproblem tillhör de problem som upplevs som jobbiga för användarna och är svåra att lösa. Arvid ser över nuvarande maskinpark och serviceavtal. Kostnaderna granskas och möjligheter till rationalisering undersöks.

Text och bild:

Helena Forssblad

Se information om driftjour på LIBRIS informationssidor:
http://www.libris.kb.se/om_libris/kontakt.jsp

"Inom LIBRIS drift är målet att arbeta med proaktiva åtgärder så att de reaktiva åtgärderna inte behövs. Man vill förebygga att problemen alls uppstår."

Förbättrad projektinformation

I maj lanserades en ny tjänst för att visa information kring de projekt som bedrivs på LIBRIS-avdelningen. Information om projekten finns numera på LIBRIS webbplats under "om LIBRIS" och "projekt" och under LIBRIS måldokument.

LIBRIS-avdelningen hade behov av att förbättra informationen kring de projekt som bedrivs på avdelningen. Webbplatsen är ett naturligt ställe att samla information om projekten.

Användarna kan läsa projektbeskrivningar, få information om kontaktpersoner och se vilka projekt som utförs i förhållande till respektive mål i LIBRIS verksamhet.

För att förenkla processen lagras information kring projekten i en databas och informationen kan på ett enkelt sätt uppdateras via ett webbformulär.

Projektarbete på LIBRIS

En stor del av den utvecklingsverksamhet som görs på LIBRIS-avdelningen sker i pro-

jektform. Vi har valt att definiera projekt med följande kriterier. Det ska vara avgränsat i tiden, ha ett bestämt mål, vara unikt, engagera flera människor med klart definierade uppgifter och ansvarsområden, projektorganisationen ska stå vid sidan av den ordinarie organisationen, och ett projekt ska syfta till förändringar.

Under våren har vi bl.a. drivit projekt kring utveckling av fjärlån för slutanvändare, e-tidskrifter, förbättringar i LIBRIS webbsök och en helt ny del i webbsök som vi kallar LIBRIS ämnesträd (se artikel på annan plats i detta nummer av *LIBRIS-meddelanden*). Under hösten kommer några av dessa projekt att fortsätta och projektet kring LIBRIS portal kommer att gå över i en ny fas för implementation.

Titta gärna regelbundet på listan över projekt på LIBRIS webbplats: http://www.libris.kb.se/om_libris/projekt/listpri.jsp

Lotta Janson, projektledare

"Användarna kan läsa projektbeskrivningar, få information om kontaktpersoner och se vilka projekt som utförs i förhållande till respektive mål i LIBRIS verksamhet."

The screenshot shows the LIBRIS website interface. At the top left is the LIBRIS logo with the text "DET NATIONELLA BIBLIOTEKSDATASYSTEMET". To the right are navigation links: "a-ö | webbkarta | kontakt | English | hem". Below this is a search bar with the text "sök | tjänster | aktuellt om LIBRIS" and a search button "sök inom webbplatsen". A secondary navigation bar contains links: "kontakta oss | LIBRIS ledningsgrupp | personal projekt vanliga frågor". The main content area is titled "Projekt" with a sub-link "startside / om LIBRIS". Below the title is a filter bar: "LIBRIS-avdelningens [måldokument](#) | Antal projekt: 10 | Sortera efter: [Namn](#) / [Startdatum](#)". The first project listed is "1. PRI (Avslutat)" with a description: "Projekt Information (PRI) är ett projekt för att förbättra information om LIBRIS-avdelningens projekt på webbplatsen." The second project is "2. Beståndsregistrering via LIBRIS webbsök (Avslutat)" with the description: "Nu kan man registrera bestånd via webben!". The third project is "3. Låntagarbeställningar i LIBRIS (Pågående)" with the description: "LIBRIS webbfjärlån kompletteras med ett beställningsformulär för låntagare. Önskemål om fjärlån skickas till det egna hembiblioteket för granskning. Hembiblioteket sänder därefter beställningen som ordinarie fjärlån till annat bibliotek."

Forum för levande historia

Forum för levande historia är en nybildad myndighet (juni 2003), en kunskaps- och kulturinstitution, som ska arbeta konkret och långsiktigt med att på olika sätt fördjupa kunskapen om brott mot mänskligheten, som folkmord och förföljelser. Målet är att stärka människors vilja att verka för allas lika värde och rättigheter. Medlet är kunskap om historien. Forum för levande historia har fått i uppdrag av regeringen att främja arbete kring demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen.

Biblioteket

I Forum för levande historias läsrum, i anslutning till biblioteket, dröjer sig besökarna gärna kvar länge. Över de gamla favoritfåtöljerna faller ett behagligt ljus från läslamporna. På väggfasta bänkar ligger rikligt med stora mjuka kuddar där man kan sjunka ned med en bok i handen. I ena änden av rummet står det trygga matbordet, där många familjer samlats för måltider, läsläsning, sällskapsspel och samtal.

- Det känns som hemma hos våra föräldrar eller morföräldrar. En historisk miljö som verkar trygg och bekant. Ett stycke levande historia, uttryckte sig en besökare.

Myndighetens uppdrag ger biblioteket en central roll både för den besökande allmänheten och för medarbetarna. Följdriktigt var också bibliotekarien en av de första medarbetarna på plats vid starten förra våren, för att påbörja uppbyggnaden av ett referensbibliotek. Bibliotekets målsättning är att fungera som en primär källa för litteratur kring Förintelsen och folkmord. Biblioteket ska dessutom förvärva litteratur kring demokrati, mänskliga rättigheter och rasism.

Bibliotekets målsättning är att bevaka och prenumerera på forskningsrapporter, serier och tidskrifter inom ämnesområdena, både nationellt och internationellt. Preliminärt kommer biblioteket att hålla 25-30 nationella och internationella tidskrifter. Samlingen kommer att byggas upp successivt. Just nu är cirka 460 titlar sökbara i bibliotekets databas. Litteratursamlingarna innehåller både äldre och aktuell litteratur. Samlingen baseras på faktaorienterad litteratur; monografier, forskningsrapporter, filmer och biografier. Dessutom finns en begränsad mängd skönlitteratur. Ett exempel på material för egen forskning är ca 100 videofilmade intervjuer

Exteriör, Forum för levande historia
Foto: Veronica Borzymowski

och boken "De glömmet det aldrig". http://websok.libris.kb.se/websearch/search?SEARCH_ONR=9064765

Intervjuerna är gjorda med nu levande personer i Sverige som på olika sätt var involverade i Förintelsen.

Viktigast nå unga

Den viktigaste målgruppen för Forum för levande historia är unga och vuxna i ungdomarnas närhet. Inom bibliotekets utåtriktade verksamhet är den viktigaste uppgiften att vara en referenskälla för de utvalda målgrupperna. Studerande som ska göra fördjupningsarbeten är särskilt välkomna men biblioteket är tillgängligt för alla intresserade.

Nätverk

Biblioteket arbetar för att bygga upp ett nätverk med andra bibliotek i landet med liknande inriktning. Förvärv till biblioteket görs i samarbete mellan bibliotekarien och historieforskaren Heléne Lööw som är chef för Forum för levande historia. Övriga medarbetare och externa forskare och andra intresserade har rekommenderat och donerat böcker till biblioteket.

Kontaktinformation

Besöksadress: Stora Nygatan 10-12,
Gamla Stan, Stockholm
Tel: 08-723 87 50

Webbplats: <http://www.levandehistoria.se/>

Elias Seyoum och Charlotte Haider

"Bibliotekets målsättning är att fungera som en primär källa för litteratur kring Förintelsen och folkmord"

Nordkalottbiblioteket – ett referensbibliotek om förhållanden i norr

Nordkalotten

Nordkalotten är ett spännande flerkulturellt område som trots sina olikheter, tre nationer och ett flertal olika folkslag har ett gemensamt förflutet. Man har levt i symbios och utvecklats parallellt i mångkulturella möten. Kulturen på Nordkalotten har inte varit avhängig av riksgränser, det utmärkande för Nordkalotten är mötena över gränserna. Ett annat tydligt kännetecken för Nordkalotten är dess minoriteter.

Övertorneå kommun ligger vid Torneälven i Norrbotten och gränsar till finska Ylitornio och Pello kommuner. Många är tvåspråkiga, vid sidan av svenska talar man meänkieli, ett av Sveriges minoritetsspråk. I kommunen finns två bibliotek, dels Tornedalens bibliotek som är ett integrerat folk- och skolbibliotek dels Nordkalottbiblioteket som är ett referensbibliotek innehållande material om förhållanden norr om den 65:e breddgraden. Nordkalottbiblioteket innehåller en unik samling av litteratur, släktmaterial, arkivmaterial, ljudband, bilder och klipp om de nordligaste delarna av Sverige, Finland och Norge.

Hur det började

Tornedalens bibliotek har ett för svenska läns- och folkbibliotek intressant förflutet. Verksamheten hade från början en stark förankring i folkbildningen och tillkom för att fylla behovet av svensk litteratur vid den svenska gränstrakten mot Finland. Början till biblioteksverksamheten i Tornedalen har sitt ursprung vid Tornedalens folkhögskola som sedermera blev Tornedalens Bibliotek med ett enormt bibliotekssystem vilket täckte Tornedalen från Nedertorneå i söder till Karesuando i norr. I oktober 1918 anställdes Ossian Svensson som föreståndare för Tornedalens Folkhögskola och i och med den anställningen fick biblioteksverksamheten en imponerande utveckling. Svensson föddes 1887 i Karlskrona i Blekinge och efter studentexamen 1907 i Lund arbetade han vid folkhögskolan i Ronneby och sedan Malung. Ossian Svensson som dog 1946 kom att verka vid Tornedalens folkhögskola under tjugoåttio år och lämnade djupa spår efter sig inom folkbildningsväsendet med sitt engagemang inom olika sektorer. Han värnade om folkhögskolan som skolform och intresset för folkbildning ledde honom vidare till hembygdsforskning och samlande av litteratur som beskrev

Ur Schefferi, Joannis.
Argentoratensis Lapponia. 1673.

Bygderna han verkade i. Hundar och böcker var hans huvudintresse och böckerna var hans liv.

Bristen på svensk litteratur i Tornedalen diskuterades i olika sammanhang och Ossian Svensson fick i uppdrag att utarbeta en plan för hur biblioteksverksamheten i Tornedalen skulle kunna lösas. Han föreslog i korthet att biblioteksverksamheten skulle knytas till Tornedalens Folkhögskola i Matarengi (Övertorneå) och omfatta samtliga finskspråkiga församlingar med undantag av Jukkasjärvi, Vittangi och Gällivare socknar. Verksamheten skulle skötas från Tornedalens folkhögskola med målet att böckerna rationellt skulle nå ut till bildningssökande i Tornedalen.

Tornedalens bibliotek kom att innefatta, förutom skolbiblioteket, sex grenbibliotek. Huvudbiblioteket skötte om inköpen i samråd med bibliotekskonsulenter på SÖ med ledning av grundkataloger för urval av böcker till statsunderstödda bibliotek. Lån förmedlades också från större bibliotek i riket. Grenbiblioteken hade ett fast bokbestånd, huvudsakligen bestående av uppslagsböcker och

”Nordkalottbiblioteket innehåller en unik samling av litteratur, släktmaterial, arkivmaterial, ljudband, bilder och klipp om de nordligaste delarna av Sverige, Finland och Norge.”

mera efterfrågad litteratur. Kompletterande lån kunde göras från huvudbiblioteket. En styrelse bestående av landshövdingen i Norrbottens län, föreståndaren på folkhögskolan, folkskoleinspektören i Tornedalens inspektionsområde, en representant från SÖ och en av föreståndarna från grenbiblioteken hade till uppgift att bereda Tornedalens befolkning tillgång till god svensk litteratur.

Svenssonska samlingen – grunden till Nordkalottbiblioteket

Den 8 juli 1946 avled rektor Ossian Svensson i sin stuga i Puostijärvi. Landshövding David Hansén kallade till styrelsemöte den 21 september där Svenssons privata boksamlings framtid diskuterades och styrelsen beslutade göra följande uttalande: "Rektor Svenssons samling av Tornedals- och Norrbottenslitteratur är enastående i sitt slag, och det är av kulturellt och vetenskapligt intresse, att den ej skingras. Då denna litteratur just berör området och förhållanden, som hör hemma inom verksamhetsområdet för Tornedalens bibliotek, så är det angeläget att om möjligt införliva samlingen med biblioteket, helst som rektor Svensson vid upprepade tillfällen yppat planer på att testamentariskt ordna, så att så kunde ske. Han hade tänkt sig en sluten samling inom biblioteket tillgänglig för tornedalsvänner och forskare. Något testamente efter rektor Svensson föreligger dock ej. Som en gärd av tacksamhet mot rektor Svensson för det oegennyttiga och själuppgivande arbetet han nedlagt på skapandet av detta bibliotek och på dess skötsel allt sedan dess tillkomst har styrelsen beslutat att alla krafter skall uppjudas för att bringa dessa hans planer till verkställighet". En förteckning över samlingen upprättad av Sonja Wiebe visade att samlingen var unik. Totalt rörde det sig om 946 titlar av svensk och utländsk litteratur som på något sätt berör Tornedalen. Under sökandet av uppgifter om Tornedalen i litteraturen kom Svenssons intresse att omspänna litteratur från Norrbotten, Finland och Norge. Samlingen omfattade så gott som allt som skrivits om dessa trakter geografiskt, geologiskt, etnografiskt, botaniskt, ekonomiskt, biografiskt och historiskt. Bland de förnämsta svenska verken kan nämnas exempelvis Olaus Rudbecks originella "Nora Samoland" tryckt i Uppsala 1701. Skjöldebrands "Voyage pittoresque au Cap Nord" med planscher. Den äldsta boken i samlingen är "Manuale Lapponicum" från 1648. Otaliga äldre reseskildringar och be-

skrivningar uppspårades av Ossian Svensson men även 1900-tals litteratur som idag kan anses som rariteter.

Samarbete över gränserna

Nordkalottsamarbetet ökade under 60-talet med intensiva kontakter med andra bibliotek som hade specialsamlingar. 1962 upprättade bibliotekarie Karin Främling "Katalog över Svenssonska samlingen av Nordkalottlitteratur" en katalog över befintlig äldre litteratur om Nordkalotten och Tornedalen. Katalogen, som efterfrågas ännu finns tillgänglig på webben. Statsbidrag började utgå till inköp av Nordkalottlitteratur via länsbiblioteket och Svenssonska samlingen kunde utökas med nyutkommen litteratur efter samma principer som tidigare. Den lucka som uppkommit efter Svenssons död 1946 försöker man täcka antikvariskt. Till samlingen har tillkommit släktforskningsmaterial, ljudinspelningar, foton och klipp om framför allt Tornedalen men också om trakterna norr om 65:e breddgraden. Nordkalottbiblioteket har vuxit med åren och tack vare medel från Statens kulturråd kan den bibehålla sin aktualitet som forskningsbibliotek om förhållanden i norr.

Bibliotekarier inom Nordkalotten har en lång tradition av nätverksarbete. Det samarbete som startades i början av 1960-talet har nu utökats till att även gälla våra ryska kollegor i norr. Vi har under åren byggt upp ett väl fungerande nätverk inte bara länder emellan utan även mellan olika typer av bibliotek. Konferenser hålls regelbundet vart annat år turvis i de olika länderna. Senaste mötet hölls i Finland och nästa konferens kommer att äga rum i Archangelsk i Ryssland varefter det blir Norges tur. Nordkalottbiblioteket deltar i gränsöverskridande projekt med länderna sedan lång tid tillbaka. Närmast i tiden ligger ett arbetsmöte i Murmansk i slutet av maj där vi fastställer projektplan för "E-library without borders". Nordkalottbiblioteket i Övertorneå har en viktig funktion att fylla även i framtiden. Innehållet i samlingen är en spegelbild av dåtid, nutid och framtid norr om 65:e breddgraden och en pusselbit i det som är Sverige.

Webbplats: <http://www.overtornea.se/svenska/kultur-fritid/nordkalottbiblioteket/index.htm>

Marita Mattsson Barsk

"Nordkalottbiblioteket har vuxit med åren och tack vare medel från Statens kulturråd kan den bibehålla sin aktualitet som forskningsbibliotek om förhållanden i norr. "

Arkiv Ex – the truth is out there

Vem behöver studentuppsatserna? Lite vanvördigt skulle man kunna svara: studenterna! Uppsatser och examensarbeten är ofta efterfrågade ute på våra lärosäten, men av olika skäl är det många universitet och högskolor som väljer att inte katalogisera studentuppsatserna i LIBRIS och/eller i det lokala bibliotekssystemet.

LIBRIS-avdelningen deltar i projektet Arkiv Ex – Sverige. Syftet är att utveckla en nationell söktjänst för examensarbeten och uppsatser i fulltext som alstras på landets universitet och högskolor. Arkiv Ex är en del av det större SVEP-projektet.

Studenten gör arbetet

Arkiv Ex utgör en del av arbetet för att främja elektronisk publicering. Det är studenterna själva som får ”katalogisera” sitt examensarbete/upsats i ett e-publiceringsverktyg. I anknytning till detta verktyg finns en s.k. OAI-PMH-server (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting) som omvandlar det studenten matat in till metadata enligt Dublin Core efter en fastställd metadatamodell.

LIBRIS i sin tur ”harvestar”, dvs. samlar in, detta data och bygger en söktjänst av det – Arkiv Ex.

Bibliotekspersonalen blir egentligen aldrig inblandad mer än som informatör, koordinatör och entusiasmerare. Studenten gör själv arbetet med att ”katalogisera” sin uppsats

med en länk till uppsatsens fulltext i elektronisk form.

Arkiv Ex kommer huvudsakligen att innehålla C-uppsatser, D-uppsatser och examensarbeten som ger yrkesexamen. Men det finns en möjlighet att lägga in A- och B-uppsatser om så önskas.

LIBRIS står för teknisk utveckling

LIBRIS ansvarar för den tekniska utvecklingen och driften av Arkiv Ex. Arbetet med gränssnitt och funktion sker i samarbete med Delprojekt 3 av SVEP. Vi beräknar att en första version av söktjänsten ska vara klar under hösten.

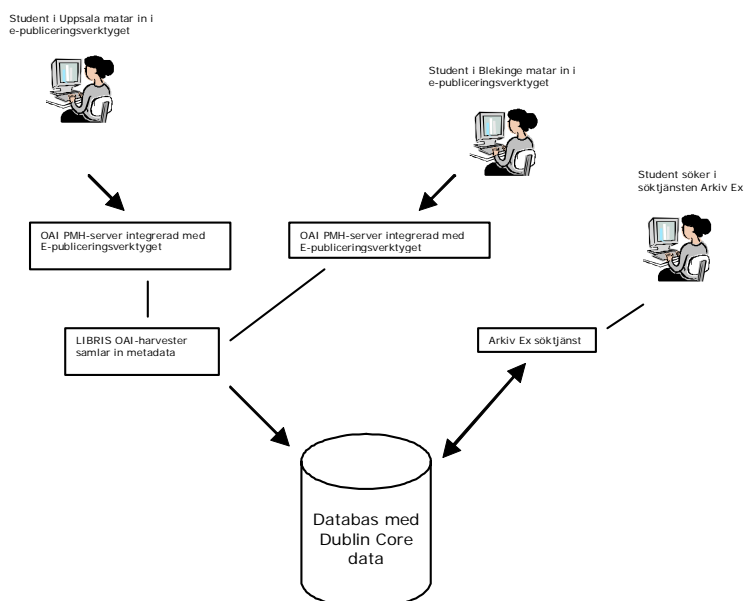
Medverkande

Sveriges Lantbruksuniversitet, Göteborgs universitet, Blekinge Tekniska högskola, Uppsala universitet och Umeå universitet har redan börjat elektronisk publicering som kan användas för Arkiv Ex. Linköpings och Lunds universitet ligger i startgroparna.

Övriga universitet och högskolor hälsas förstås välkomna i projektet. Intresserade kan vända sig till någon i SVEP-projektet. Jessica Lindholm, Lunds universitets bibliotek (jessica.lindholm@lub.lu.se) är projektledare för Delprojekt 3. Frågor kan också ställas till Kristin Olofsson på LIBRIS-avdelningen.

Kristin Olofsson

”Syftet är att utveckla en nationell söktjänst för examensarbeten och uppsatser i fulltext som alstras på landets universitet och högskolor.”

*SVEP står för Samordning av den svenska högskolans elektroniska publicering, och projektet är instiftat och finansierat av BIBSAM på Kungl. biblioteket.

LIBRIS-avdelningen i Köpenhamn

LIBRIS-avdelningen gjorde 28-29 april ett studiebesök i Köpenhamn och besökte då Biblioteksstyrelsen <http://www.bs.dk/index.html> och Det Kongelige Bibliotek <http://www.kb.dk/>

Samma frågor – olika lösningar

Vi ville få aktuell information om biblioteksorganisationen i Danmark och jämföra med Sveriges nuvarande organisation, något som med anledning av KB-utredningen (KB – ett nav i kunskapssamhället, SOU 1983:129) känns särskilt angeläget idag.

På Biblioteksstyrelsen i Nyhavn togs vi emot av Bo Öhrström, Jacob Heide och Anette Schneider. Bo Öhrström är vicedirektör i Biblioteksstyrelsen som är en av styrelserna under Kulturministeriet. Bo ingår också i direktionen som leder Biblioteksstyrelsen. Styrelsens uppdrag är bl.a. att utveckla samarbetet mellan olika slag av bibliotek, att utveckla folkbibliotekens kultur- och informationsförmedling och att medverka till utveckling av forskningsbiblioteken som grund för forskning och högre utbildning. Till arbetsuppgifterna hör rådgivning av bibliotekspolitisk karaktär, utveckling av bibliotekens verksamhet och administration och förvaltning. Budgeten är på 340 miljoner kronor. Nationalbibliografen och bibliotek.dk produceras av Dansk BiblioteksCenter men finansieras av ägs av Biblioteksstyrelsen. Andra uppgifter är administration av biblioteksavgiften och vägledning till biblioteksstatistik.

Bo Öhrström betonade att den primära målgruppen för styrelsens arbete är slutanvändarna av bibliotekens tjänster.

Jacob Heide, sekretariatsleder på Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek (DEF) berättade om DEF:s verksamhet. DEF:s uppgift är utveckling av en nationell infrastruktur för forskning och utveckling och en viktig del är portalen [deff.dk](http://www.deff.dk) <http://www.deff.dk/> som erbjuder en ingång till de danska forskningsbiblioteken. DEF arbetar inom programområden som systemarkitektur, portaler, ”brugerfaciliteter”, licenser, digitalisering, e-learning och e-publicering. DEF:s sekretariat är placerat i Biblioteksstyrelsen. DEF är ett samarbete mellan Kulturministeriet och Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling.

Jacob berättade bl.a. om ToolKit Lite (TKL)

ett mjukvarusystem som används för standardiserade ämnesportaler. I samarbete mellan forskningsbiblioteken utvecklas ämnesspecifika ingångar till bibliotekens gemensamma informationsresurser. Med TKL leveras en ”grundportal”, som kan innehålla en hierarkiskt organiserad samling metadata och länkar till externa resurser, men som även kan presentera annat eget innehåll, artiklar, nyheter, m.m.

Bo Öhrström

Jacob informerade vidare om det samarbete som etableras för att utveckla vägledning i informationskompetens. Ett ”usability”-projekt avseende bibliotekens hemsidor syftar till att skapa kunskap i användbarhet på biblioteken.

Anette Schneider, projektkonsult på DEF informerade om tidskriftstjenesten TD-net som ska förenkla administrationen av inköpta licenspaket. Ett testprojekt har genomförts med ett antal bibliotek. TD-Net har valts för en tvåårsperiod.

Ett exempel på projekt inom digitalisering är Den Danske Ordbog på Nettet. Exempel på projekt inom e-publicering är Den Danske Forskningsdatabase som registrerar dansk forskning.

Det Kongelige Bibliotek

Från administration förflyttade vi oss till ”konkret” biblioteksverksamhet - vi besökte även Det Kongelige Bibliotek. Vid hamnloppet i det äldsta området i Köpenhamn, granne med Christiansborg och Börsen har den nya delen av det Kongelige Bibliotek byggts, Den Sorte Diamant. Tillbyggnaden som invigdes 1999 består av svart granit från Zimbabwe och materialen inomhus är betong, glas, sandsten, stål och trä. Byggnaden har liknats vid ett skrin som innehåller nationens skatter.

”DEF arbetar inom programområden som systemarkitektur, portaler, ”brugerfaciliteter”, licenser, digitalisering, e-learning och e-publicering.”

Grethe Jacobsen

Vi togs emot av Grethe Jacobsen ansvarig för Pligtafliveringsavdelningen. Vår visning började vid huvudentrén i Den sorte Diamant. Vi passerade bokhandel och café, tog rulltrappan upp genom atriumhallen (sju våningar hög) och från trädäcket med en hisnande utsikt (24 meters fritt fall) kunde vi se ut över vattnet. Fasaden mot vattnet är helt i glas. Läsesalar ligger placerade på båda sidor. Här kopplas den nya huvudbyggnaden samman med H.J. Holms och Preben Hansens byggnader via en 18 m bred bro över Christians Brygge, Udlånsbroen. Det gamla biblioteket, Holms byggnad från 1906 har i stort sett bevarats oförändrat, här finns magasin och den gamla läsesalen. I Hansens byggnad (1968) finns kontorslokaler.

Genom en rundad dörr trädde vi så in i den äldsta bibliotekbyggnaden, till ett gruvliknande magasin i många plan. En härlig doft av bokmagasin slog emot oss. Bibliotekarier ilade med bokvagnar på de olika planen, bibliotekarier klättrade upp och ner i de branta trapporna alltmedan Grethe berättade entusiastiskt och levande om de för bibliotekarier välkända problemen med samlingar som flyttas, slås ihop, skingras, om olika klassifikationssystem, om kortkataloger som ska samordnas och datoriseras.

Bibliotekets avdelningar är indelade i tre huvudområden; A: Pligtafliveringsavdelningen, B: Dokumentations- och Digitaliseringsavdelningen och Område C där bl.a. Forskningsavdelningen och Administrationsavdelningen ingår. En viktig uppgift för Det Kongelige Bibliotek är att som nationell kulturinstitution utföra forskning inom bibliotekets ämnesområden (humaniora).

Det var omöjligt att inte låta sig imponeras av Det Kongelige Bibliotek, byggnaden med dess innehåll, fasaden mot vattnet, den hisnande hallen, övergången till den gamla tegelbyggnaden, kontrasten mellan gammalt och nytt och innehållet; bibliotek, läsesalar, konsertsal, café, restaurang, bokhandel, mötes- och utställningslokaler – här fanns ju allt tyckte vi!

Text och bild:
Helena Forssblad

”En härlig doft av bokmagasin slog emot oss. Bibliotekarier ilade med bokvagnar på de olika planen, bibliotekarier klättrade upp och ner i de branta trapporna...”

Utsikt från atriumhallen i Den sorte Diamant

Låntagarbeställningar i omvärlden

Rapport från 8th Interlending and Document Supply International Conference i Canberra, Australien den 28-31 oktober 2003

LIBRIS-projektet Låntagarbeställningar går in i en testfas nu i sommar. I denna rese-rapport presenterar Britt Sagnert några pilotprojekt kring låntagarbeställningar i USA, Kanada och Nya Zeeland.

IFLA:s 8:e internationella fjärrlånekonferens med temat **Breaking barriers: reaching users in a digital world**, ägde rum i Australiens huvudstad Canberra i slutet av oktober 2003. I anslutning till konferensen anordnades en studieresa i NVBF:s regi med Poul Erlandsen från Danmarks Pædagogiske Bibliotek, som arrangör och reseledare. I studieresan deltog ca 20 bibliotekarier från Danmark, Island, Norge och Sverige. Poul Erlandsen hade sammanställt ett mycket givande och intressant program med biblioteksbesök i såväl Singapore som Sydney och Canberra innan fjärrlånekonferensen tog sin början.

Under konferensen behandlades ett stort antal aktuella ämnen med anknytning till fjärrlån och dokumentleverans, bl.a. låntagarens nya roll i fjärrlåneprocessen, pågående standardiseringsarbete, aktuell copyrightlagstiftning, bibliotekens e-resurser, metoder för utvärdering av fjärrlåneverksamheten m.m.

Fjärrlån i framtiden

Mary Jackson, tills nyligen ordförande i

IFLA:s Section on Document Supply and Interlending, presenterade sin vision av framtiden vad gäller fjärrlån och dokumentleverans i föredraget **The future of interlending**. Utgångspunkten var den fjärrlåneservice, som amerikanskt biblioteksväsende kan erbjuda idag. Hur ser då fjärrlåneverksamheten ut om fem år från nu?

Om fem år spelar låntagarna en mer aktiv roll i fjärrlånesammanhang än idag menar Mary Jackson. Men man ska för den skull inte tro att dagens fjärrlåneavdelningar blir överflödiga. Beställningar, som lämnas in till hembibliotekets fjärrlåneenhet för granskning (mediated ILL) och beställningar från låntagaren direkt till långivande bibliotek utan att hembiblioteket involveras (unmediated ILL) kommer att finnas sida vid sida. Dock kan vi räkna med att låntagarna förväntar sig en allt bättre biblioteksservice, något som blivit ännu mer märkbart under senare år. En snabb fjärrlåneservice utan kostnad och utan restriktioner är vad låntagaren vill ha. Och många forskare och studenter m.fl. är också redo att själva göra en insats för att detta ska kunna bli verklighet. En snabb service mäts numera i timmar, inte i dagar eller veckor som för tio, femton år sedan. Vid forskningsbiblioteken i USA är låntagarna också vana vid att själva kunna bestämma var en beställd publikation ska levereras, till låntagarens hemadress eller

”Om fem år spelar låntagarna en mer aktiv roll i fjärrlånesammanhang än idag menar Mary Jackson.”

National Library of Australia

för avhämtning på biblioteket. Dessutom förväntar man sig en allt igenom elektronisk hantering av fjärrlåneprocessen från beställning till dokumentleverans.

Mary Jackson

Traditionell fjärrlåneservice - Mediated ILL/DD

En biblioteksservice där fjärrlånebibliotekarien har en expertroll, som tas till vara i beställningsprocessen, har funnits länge och denna service kommer heller inte att försvinna under det kommande decenniet anser Mary Jackson. Däremot får man räkna med att arbetets innehåll i grunden kommer att förändras. För biblioteken inom ARL (American Research Libraries) visar fjärrlånevolymerna en uppåtgående kurva under senare år och trots detta har biblioteken samtidigt lyckats åstadkomma viktiga förändringar i det interna arbetsflödet vid hantering av fjärrlån. Samtliga 72 bibliotek, som deltog i ARL:s senaste fjärrlåneundersökning erbjuder sina slutanvändare ett beställningsformulär för fjärrlån antingen i webbmiljö eller i annan elektronisk form. Samtliga bibliotek (med ett undantag) använder dessutom en särskild fjärrlåneprogramvara för lokalt bruk för att kunna hantera det egna bibliotekets administrativa rutiner i samband med fjärrlån.

Låntagarbeställningar - User-initiated ILL

Merparten av alla fjärrlånebeställningar i USA och Kanada sänds via bibliotekens

fjärrlåneavdelningar till OCLC och andra expertsystem. Samtidigt ökar användningen av olika beställningssystem för låntagare (user-initiated services). Vad menas då med user-initiated ILL? Ännu finns inte någon klar definition på detta säger Mary Jackson. I ARL:s senaste fjärrlåneundersökning, definieras user-initiated ILL som en process där låntagaren söker och belägger eftersökt publikation i en onlinekatalog och skapar en beställning på det efterfrågade materialet, utan att det egna bibliotekets fjärrlånepersonal är engagerad. Nya fjärrlåneprogramvaror gör det möjligt för låntagaren att skicka en fjärrlånebeställning direkt till ett annat bibliotek än det egna hembiblioteket, de gånger en eftersökt publikation inte är tillgänglig i det egna bibliotekets samlingar. Som långgivande bibliotek väljs det bibliotek som för ögonblicket har den eftersökta publikationen tillgänglig på hyllan.

Bland nya beställningssystem för låntagare kan särskilt nämnas INNReach (utvecklat av Innovative Interfaces, Inc.) och URSA (utvecklat av Dynix). INNReach är i bruk inom OhioLINK, ORBIS och MOBIUS m.fl. konsortier och URSA används av Borrow Direct (före detta COPY-projektet) på de sju forskningsbibliotek i nordöstra USA, som kallas The Ivy League Libraries. Det är universitetsbiblioteken i Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth, Penn, Princeton och Yale.

Standarder

De nya beställningssystemen utnyttjar olika standarder för hantering av fjärrlånebeställningar, bl.a. Z39.50-standarden för samsökning i flera olika bibliotekskataloger. Även den nya NCIP-standarden kommer att få en avgörande betydelse i detta sammanhang. NCIP (the NISO Circulation Interchange Protocol) antogs som standard av det amerikanska standardiseringsorganet NISO (National Information Standards Organization) i mitten av år 2002. Med denna standard blir det möjligt för två lokala system från olika systemleverantörer att utbyta meddelanden avseende bl.a. exemplarstatus och låntagare. Gränsen mellan vad som är lokalt lån och fjärrlån suddas ut. Många kallar också redan idag user-initiated ILL för remote circulation (distanlån) eller direct consortial borrowing (direktlån inom ett konsortium).

”Däremot får man räkna med att arbetets innehåll i grunden kommer att förändras.”

Ökad tillgång till elektroniska resurser - licensavtal för e-tidskrifter i urval

Tillgången till elektroniska resurser av skilda slag förbättras successivt. Det blir dock allt vanligare att man bl.a. av ekonomiska skäl sluter licensavtal för ett urval kärntidskrifter i stället för leverantörens hela utbud. Efterfrågan på övrigt material måste istället tillgodoses via fjärrlån. Även denna utveckling talar för att fjärrlåneavdelningarna behövs under de kommande åren. Tillgången på e-böcker har ännu inte lett till färre bokbeställningar inom fjärrlån.

”Undersökningen visar att beställningar, som låntagarna själva skickat till långivande bibliotek har en kortare handläggningstid, kostar mindre och har en högre effektueringsgrad än beställningar, där hembibliotekets fjärrlåneenhet varit involverad.”

Portaler

Med dagens portaler får biblioteksanvändaren via ett och samma sökgränssnitt tillgång till en mängd olika elektroniska resurser med varierande format m.m. En av fördelarna med en portal är att låntagaren får överblick över bibliotekets samlade bestånd av t.ex. en eftersökt tidskrift och via olika kataloger kan konstatera att tidskriften ifråga finns i såväl tryckt version som onlineversion. Finns dessutom länk till fulltexten för önskad artikel, kan låntagaren själv ta fram det eftersökta materialet och bibliotekspersonal behöver inte engageras. En konsekvens av detta blir ett färre antal fjärrlånebeställningar av artikelkopior.

Fjärrlåneverksamheten utvärderas

Mary Jackson redovisade också de preliminära resultaten från American Research Libraries senaste fjärrlåneundersökning med titeln **2002 Assessing ILL/DD Services Study**, som nyligen genomförts på 72 nordamerikanska forsknings- och specialbibliotek.

Det har också gjorts en nordisk fjärrlåneundersökning för drygt 2 år sedan, åren 2000-2001 (se: <http://www.nrl.fi/nvbf/nordicpm.htm>), och den undersökningen hade som inspirationskälla just Mary Jacksons amerikanska utredningar. Resultaten från den nordiska undersökningen finns redovisade i en NORDINFO-rapport med titeln **Performance of Interlending in Nordic Academic Libraries** (augusti 2003).

Det är tredje gången, som American Research Libraries genomför en fjärrlåneundersökning av det här slaget, de två tidigare gjordes åren 1991-1992 och åren 1995-1996 (se: <http://www.arl.org/access/illdd/illdd.shtml>). Denna gång granskades även

låntagarbeställningarna (user-initiated inter-library loans). I denna fjärrlåneundersökning avses som nämnts ovan de beställningar, som låntagarna själva skickat direkt till långivande bibliotek (t.ex. inom ett konsortium där biblioteken är redo att ge fjärrlåneservice till varandras låntagare).

Undersökningen visar att beställningar, som låntagarna själva skickat till långivande bibliotek har en kortare handläggningstid, kostar mindre och har en högre effektueringsgrad än beställningar, där hembibliotekets fjärrlåneenhet varit involverad. Detta är väl inte alldeles oväntat, eftersom man därmed rationaliserar bort flera kostnadskrävande och även tidskrävande steg i fjärrlånehanteringen. Sedan är det kanske en annan sak att man med en sådan arbetsordning måste räkna med att en viss procent av beställningarna rent av är onödiga och aldrig bort skickas. Det kan gälla titlar, som finns i de egna samlingarna, kursmaterial etc. Det blir det långivande biblioteket, som får ta hand om den fackmannamässiga kontrollen av låntagarbeställningen inte det egna hembiblioteket. Hembiblioteket ansvarar i stället för granskningen av de beställningar, som skickats av låntagare från andra bibliotek inom konsortiet.

Fjärrlåneverksamheten i olika länder har ju ofta en nationell prägel men det är intressant att notera att tid är att vinna om några mellansteg elimineras i hanteringen och låntagaren får en aktivare roll i fjärrlåneprocessen. Den amerikanska undersökningen visar också att totalkostnaden för fjärrlån på de aktuella biblioteken sjunkit med 20 % samtidigt som handläggningstiden blivit kortare. Sannolikt är utnyttjandet av nya elektroniska beställningssystem över Internet en bidragande orsak till detta. Däremot har inte effektueringsgraden påverkats. Den är som vid den närmast föregående fjärrlåneundersökningen 86 %.

För låntagarbeställningar skickade till kommersiell leverantör är emellertid effektueringsgraden 91 %. Handläggningstiden för artikelkopior är imponerande 2,7 dagar (6,2 dagar för ordinarie fjärrlån).

Projekt med låntagarbeställningar i USA, Kanada och Nya Zeeland

Under konferensen redovisades också resultaten från en rad olika fjärrlåneprojekt med direktbeställningar från låntagare, som på

olika sätt visar att tid och pengar kan sparas om låntagarna deltar aktivt i beställningsprocessen.

USA

Från Yale University Library i USA (<http://www.library.yale.edu/>) presenterades tjänsten Borrow Direct, ett samarbetsprojekt mellan sju nordamerikanska forskningsbibliotek vid universiteten i Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth, Penn, Princeton och Yale (The Ivy League Libraries).

Dessa bibliotek erbjuder sina låntagare möjligheten att skicka direktbeställningar till övriga bibliotek inom konsortiet på publikationer, som saknas i det egna biblioteket. Detta sker med en särskilt utvecklad programvara kallad Borrow Direct (URSA-systemet utvecklat av Dyntaxa).

Med Borrow Direct blir det möjligt för låntagaren att göra en samsökning i de sju forskningsbibliotekens lokala bibliotekskataloger och därefter kontrollera om eftersökt bok är tillgänglig för lån. En beställning kan i nästa steg skickas direkt till långgivande bibliotek utan mellanhänder. Låntagaren anger bara på vilket bibliotek han eller hon vill hämta det beställda materialet. 30 dagars lån utan omlån gäller allt material. En leveranstid på 4 dagar till en kostnad under 10 amerikanska dollar är det imponerande resultatet. Låntagaren får automatiskt besked om när boken finns till avhämtning.

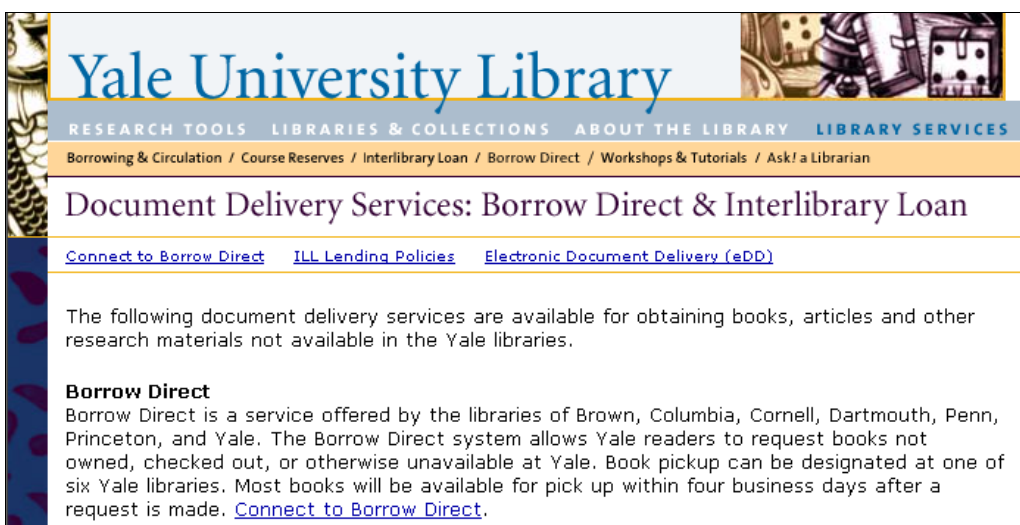
Kanada

Universitetsbiblioteket i Ryerson i Kanada (<http://www.ryerson.ca/library/index.html>) redovisade liknande erfarenheter. Ryerson ingår i Ontario Council of University Libraries (OCUL), ett konsortium på inalles 20 bibliotek i provinsen Ontario.

Tack vare ett samarbetsavtal mellan flertalet universitetsbibliotek i Kanada (National Reciprocal Borrowing Agreement) har forskare och studerande vid Kanadas universitet möjlighet att själva beställa publikationer, som saknas i det egna biblioteket, direkt på annat universitetsbibliotek utan att hembiblioteket engageras. Det som krävs är ett lånekort för det egna universitetsbiblioteket och ett regionalt konsortiekort. National Reciprocal Borrowing Agreement omfattar ett sjuttiofem universitetsbibliotek och följande fyra konsortier: CAUL/CBUA (Council of Atlantic Libraries/Conseil des Bibliothèques Universitaires de l'Atlantique), CREPUQ (Conférence des recteurs et des principaux des universités du Québec), OCUL (Ontario Council of University Libraries) och COP-PUL (Council of Prairie and Pacific University Libraries).

Lånepolicy och lånetid kan variera något biblioteken emellan och låntagaren får anpassa sig till de villkor som gäller vid respektive långgivande bibliotek. Att skicka direktbeställningar har blivit mycket populärt. Under perioden maj 2001 till april 2002 skickade 171 477 låntagare allt som allt 238 894 beställningar inom OCUL-konsortiet.

”Med Borrow Direct blir det möjligt för låntagaren att göra en samsökning i de sju forskningsbibliotekens lokala bibliotekskataloger och därefter kontrollera om eftersökt bok är tillgänglig för lån.”

The screenshot shows the Yale University Library website. At the top, there is a navigation bar with links for "RESEARCH TOOLS", "LIBRARIES & COLLECTIONS", "ABOUT THE LIBRARY", and "LIBRARY SERVICES". Below this is a sub-navigation bar with links for "Borrowing & Circulation", "Course Reserves", "Interlibrary Loan", "Borrow Direct", "Workshops & Tutorials", and "Ask! a Librarian". The main heading is "Document Delivery Services: Borrow Direct & Interlibrary Loan". Below the heading are three links: "Connect to Borrow Direct", "ILL Lending Policies", and "Electronic Document Delivery (eDD)". The main text states: "The following document delivery services are available for obtaining books, articles and other research materials not available in the Yale libraries." Under the heading "Borrow Direct", it explains that Borrow Direct is a service offered by the libraries of Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth, Penn, Princeton, and Yale. It allows Yale readers to request books not owned, checked out, or otherwise unavailable at Yale. Book pickup can be designated at one of six Yale libraries. Most books will be available for pick up within four business days after a request is made. A link "Connect to Borrow Direct" is provided.

”Låntagarbeställningarna i detta nya zeeländska projekt ledde till en ökning av antalet fjärrinlån med 20 % ...”

Welcome to Trent University Interlibrary Loans Service. The interlibrary loan service is the loan of library material by one library to another library for the use of its patrons. The interlibrary loans service augments local resources by obtaining material that is not available at Trent.

The types of material which may be obtained through ILL include books, documents, photocopies, and microforms. Sound recordings and audio-visual materials are excluded and requests for such should be directed to the Audio Visual Services Department.

Direktlån på Trent University Library (OCUL-konsortiet)

Det nya fjärrlånesystemet RACER (programvaran VDX Management System utvecklad av Fretwell Downing Inc.) håller nu på att driftsättas på de olika deltagande biblioteken inom OCUL-konsortiet (se <http://racer.scholarsportal.info/vdx/index.html>). Vid Ryerson University Library används systemet sedan juni 2003. Med RACER har forskare och studenter ett nytt effektivt hjälpmedel för direktbeställningar. Låntagaren gör sin samsökning i bibliotekskatalogerna vid Ontarios 20 olika universitetsbibliotek, lånestatus kontrolleras på eftersökt bok och boken beställes sedan direkt hos långivande bibliotek utan mellanhänder.

Nya Zeeland

Universitetsbiblioteket i Lincoln på Nya Zeeland (<http://www.lincoln.ac.nz/libr/>) redogjorde för erfarenheterna från sitt nyligen avslutade projekt med låntagarbeställningar i samarbete med nationalbiblioteket i Wellington (<http://www.natlib.govt.nz/>). Man kallar sina låntagarbeställningar för D-I-Y Interloans, dvs. Do It Yourself Interloans. Projektet har många intressanta likheter med LIBRIS eget projekt Låntagarbeställningar.

I början av projektet förändrade man sin sigel- och beståndsredovisning i webbkatalogen Te Puna från alfabetisk till regional beståndsredovisning med det egna bibliotekets

bestånd först. Det är viktigt att låntagaren verkligen ser att en eftersökt bok finns inom den egna regionen eller till och med på det egna biblioteket, menade man. Det ordinarie beställningsformuläret för fjärrlånepersonal anpassades också för att tillgodose låntagarnas behov. Låntagarnas beställningar skickades såsom önskemål om fjärrlån till hembiblioteket för kontroll, innan de sändes iväg som regelrätta fjärrlån.

Låntagarbeställningarna i detta nya zeeländska projekt ledde till en ökning av antalet fjärrinlån med 20 % och låntagarbeställningarna utgjorde 28 % av det totala antalet fjärrinlån. Projektet blir således en succé och man funderar nu som bäst på hur man ska gå vidare.

Mer information på konferensens hemsida

En diger samling föredrag inom de olika ämnesområden, som behandlades under konferensen, finns publicerade på konferensens hemsida:

<http://www.nla.gov.au/ilds> och jag kan varmt rekommendera ett studium av dessa.

Britt Sagnert

Foto: National Library of Australia

Summary in English

A national LIBRIS-Portal at the Royal Library. Do we need it? ELAG lecture 9-11 June, 2004 in Trondheim, Norway.

LIBRIS – the national database system is today a well established concept in Sweden. As early as March 1997, the LIBRIS union catalogue was made freely available on the Internet. LIBRIS is a durable and forceful trademark, and those of us involved in higher education should take care to protect it.

The concept collection – as in physical collection – has long since played out its role. Research information is available wherever in the world; seamlessly it appears, via the Web, electronic archives, but also commercial databases with restricted access. All these sources are to be found somewhere on the Web and the structure for retrieval is created by the individual on each occasion a search is performed.

Do we need portals in order to structure and assist? Is not a portal a complicated or awkward Google-engine, glossing over rather than simplifying? Will the arrival of portals confuse rather than create order? With the aid of modern portal searches, results are compiled from a

variety of sources and material of differing characteristics and structure. Searches of this kind will place arduous demands on the user.

A union catalogue can offer a substantially wide selection of resources. In a union catalogue the metadata is uniformly standardised and indexed. Searches are performed via the same interface and are therefore accessible in a logical manner. There are today numerous ways to make a country's collected information resources accessible to the academic community. Metadata, electronic storage and searches need to be of a similar kind to facilitate each individual user. This is where we need a portal tool...or maybe not. In Sweden we are currently configuring the structure of LIBRIS to offer the user several logical databases with differing contents, structurally similar, instead of only one. Searches will be more advanced and accurate than with the assistance of a portal.

Metadata gains even greater significance when the notion of a physical collection no longer has any relevance. International co-ordination ' is a necessity if libraries are to stake out their place in the

future. Each country must assume responsibility for their national bibliographies and authority records and permit them to become free tools for the world community.

Of course we need a national portal!

Even if we are not quite familiar with the product yet, especially how it is intended to be used and by whom, Sweden still needs a national library portal. Similarly structured data and streamlined technical solutions allow the end user the option to perform advanced and intelligent searches regardless of search tools.

The national LIBRIS-portal with its local adaptations of mainly interfaces should function in a world crammed with other portals. A problem in this context is the need to authenticate. However, to begin with we need to amass the information resources into a national portal, learn how to collaborate in the sphere of higher education and see how the portal can be made as distinct as possible with regard to contents and of belonging.

Clarity is the issue.

Mats Herder

Translation: Jonathan Pearman

Summary in English

LIBRIS managerial group

An interview with Lars-Åke Idahl, chairman of the managerial group of LIBRIS.

In the article Idahl gives an account of how the group works and which issues are on the agenda. The managerial group of LIBRIS consists of the directors associated to the major LIBRIS libraries and serve as an advisory body to the Royal Library and the National Librarian.

Among the questions discussed at the last meeting were interlibrary loans, (a LIBRIS project with direct user-initiated interlibrary loans was presented), and the request for a portal application system and link resolution server. One important question has been the goal document for LIBRIS activities at the Royal Library. The document was adopted in 2003.

Helena Forssblad

A new enhanced version of LIBRIS WebSearch

A new enhanced version of the freely accessible national web catalogue, LIBRIS WebSearch will be launched in mid-June. This new version has been built with the end-user perspective in mind and with the ambition to make WebSearch even more user-friendly and usable. Much effort has been put down on achieving a clear, distinct and intuitive design and context-sensitive help. The major new/enhanced features are:

- A hierarchical tree for easy navigation by subject (*LIBRIS ämnesträd*, see separate article).
- Improved subject search and index browse facilities.
- Result set in two diffe-

rent formats (brief and extended).

- Option to truncate search statements.
- Improved display format. The titles' type of resource is clearly identified (book, e-journal, sound etc.), authors are identified as to their role in each work (author, translator, composer, photographer etc.).
- All parts of WebSearch – except for the *LIBRIS ämnesträd* – are available in English.

Kristin Olofsson

Navigating by subject – new feature in LIBRIS Web Search

The new release of LIBRIS WebSearch (version 1.2) introduces a new Yahoo-like feature for navigation by subject, *LIBRIS ämnesträd*. The feature allows for intuitive navigation in a hierarchical tree structure. Starting from the top level (25 main entries, such as Books and libraries, History, Science), the user can easily narrow his scope down to a variety of sub-levels by clicking on hierarchically arranged subject captions, and eventually pick up the relevant literature references.

In its initial appearance, the *LIBRIS ämnesträd*, is based on the Swedish classification system SAB (*Klassifikationssystem för svenska bibliotek*). SAB is heavily used among Swedish libraries, and covers some 60 % of all titles in LIBRIS WebSearch. A challenge for the future development may be how to extend the coverage with e.

g. DDC (Dewey Decimal Classification) classified material.

There is no proper English translation of the SAB system and its captions. Therefore, we have chosen to offer this feature in Swedish only – all other parts of the new LIBRIS WebSearch are however available both in English and Swedish.

Christer Larsson

Libraries can now register their holdings information on the web!

Since April, libraries registering their holdings in LIBRIS' windows based cataloguing client have had the possibility to do the same thing on the web. It is possible to add, correct or delete holdings information using the web form.

We intend to add more functionality to the service in the near future and offer a system that enables all cataloguing to be made on the web.

Read more (in Swedish only):
<http://www.libris.kb.se/tjanster/katalogisering/bestandsregistrering.jsp>

Lotta Janson

IT systems at LIBRIS - interview with Arvid Oja

Arvid Oja has been working as the IT Systems Manager for LIBRIS since 2002. Previously Arvid has worked at the Chalmers Technical University in Göteborg and been responsible for the management of the aftonbladet.se news website.

As the IT Systems Manager he is responsible that the LIBRIS services are optimally stable, efficient, and responsive. Generally the tasks can be divided in two categories, proactive (preparation and analysis) and

Summary in English

reactive (monitoring and solving acute problems). The goal is to do the proactive work so well that reactive actions are rarely needed. Aspects of proactive Systems Management are performance analysis, hardware redundancy, and early warning problem detection. Other responsibilities include cost management for hardware acquisition and service agreements.

Helena Forssblad

New information about the LIBRIS project!

In May we introduced a new information service in order to increase our customers awareness of our projects. The majority of developmental works at LIBRIS is achieved within projects.

All information about the projects is saved in a database in order to make the process easier. For information about LIBRIS projects, go to:
http://www.libris.kb.se/om_libris/projekt/listpri.jsp
(in Swedish only)

Lotta Jansson

The Arkiv Ex Project

The LIBRIS Department of the Royal Library takes part in a project called Arkiv Ex – Sweden. The aim of Arkiv Ex is to build a national portal for Swedish undergraduate theses and diploma

work using OAI-PMH (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting). Arkiv Ex is one of five workpackages within the SVEP Project, lead by Lund University Libraries and Uppsala University Library.

The SVEP Project is funded and coordinated by the Swedish Royal Library's Department for National Coordination and Development, BIBSAM, and is carried out in collaboration between nine Swedish university and university college libraries and the National Library.

Kristin Olofsson

User-initiated ILL – report from the 8th Interlending and Document Supply International Conference in Canberra, Australia in October 2003

A number of projects concerning user-initiated ILL presented at the 8th Interlending and Document Supply International Conference in Canberra last autumn is accounted for in this article. For full details on these projects see <http://www.nla.gov.au/ilds/>.

Britt Sagnert

LIBRIS

DET NATIONELLA
BIBLIOTEKSDATASYSTEMET

Kungl. biblioteket / LIBRIS-avdelningen

Box 5039
102 41 Stockholm
Tfn: 08-463 44 33
Fax: 08-463 42 65
E-post: driften@libris.kb.se
Webbplats: www.libris.kb.se

Redaktion:
Helena Forssblad
Lotta Janson
Maria Kadesjö
Christer Larsson
Britt Sagnert

Ansvarig utgivare: Gunnar Sahlin

LIBRIS-avdelningen på Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn

Foto: Martin Malmsten

Interlending and Document Supply International Conference

Canberra, Australia
28-31 October 2003

Breaking barriers: reaching users in a digital world

- About the Conference
- Registration
- Program
- Sponsorship/exhibitors
- Satellite events

- Conference venue
- Hotels and transport
- About Canberra
- About Australia

- Email list
- Committee contacts
- Contact us

Conference a success!

Papers (in PDF) and presentations delivered at the conference are linked from the [conference program](#). Selected [photos from the conference](#) are also available.

A full list of delegates is also available in [Portable Document Format \(PDF\)](#)
or [Microsoft®Word 2000](#) format

fretwell-downing
informatics

